

Katsauksia

Simo Häyrynen^a, Anna Mustonen^b & Emmi Salmivuori^c

Syrjäseudut siirtymässä: kestävyyssmurroksen ja sen oikeudenmukaisuuden moninaiset tulkinnat periferiastrategioissa

Johdanto

Käynnissä oleva kestävyysmurros ja sitä koskevat politiikkatoimet vaikuttavat erilaisiin alueisiin eri tavoin. Alueiden sosiaaliset, taloudelliset, kulttuuriset ja ekologiset ominaisuudet ja yhteydet määrittelevät niiden yhteiskunnallista roolia sekä vallan ja pääomien jakautumista ja keskittymistä alueiden välillä. Laajat yhteiskunnalliset murrokset voivat muuttaa tai syventää entisestään näitä asetelmia. *Syrjäseutujen*, eli talouskasvu-, väestö- ja valtakeskittymien ulkopuolelle asettuvien alueiden asema yhteiskunnallisissa siirtymissä riippuu muun muassa alueiden roolista valtion elinkeino-, hyvinvointi- ja turvallisuus-rakenteessa ja aluepolitiikassa (ks. esim. Moisio 2012). Syrjäseutujen roolit ovat vaihdelleet sivustaseuraajista ja jarruttajista aluepoliittisten uudistusten kohteiksi ja itsenäisiksi toimijoiksi. Alueen rooliin vaikuttavat yhtäältä laajempi murros ja sen ohjauspyrkimykset. Toisaalta alueet itse myös aktiivisesti muotoilevat rooliaan.

Maan ja luonnon käyttöön erityisesti vaikuttava kestävyysmurros voi olla sekä haaste että mahdollisuus erityisesti sellaisten alueiden kehitykselle, joilla on runsaasti rakentamatonta pinta-alaa, luonnonvaroja sekä muuta ekologista pääomaa, mutta vain rajalliset vaikutusmahdollisuudet kestävyysmurroksen keinoihin ja tavoitteisiin esimerkiksi pienen väestömäärän ja taloudellisen pääoman vähäisyyden takia. Fossiilitaloudesta irtautumisen myötä sähköistämisen vaatimien mineraalien kysynnän kasvaminen (esim. Mudd 2022), uusiutumattomien raaka-aineiden korvaaminen puuperäisillä raaka-aineilla (esim. Halonen ym. 2022) ja laajojen alueiden valjastaminen tuulivoiman ja aurinkovoiman tuotantoon (esim. O'Sullivan ym. 2020) vaikuttavat suoraan erityisesti syrjäseutujen maankäyttöön ja elinkeinorakenteeseen.

^a Historia- ja maantieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto, simo.hayrynen@uef.fi

^b Historia- ja maantieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto, anna.mustonen@uef.fi

^c Historia- ja maantieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto, emmi.salmivuori@uef.fi

Tässä artikkelissa *kestävyysmurros* ymmärretään laajoina ja osin hallitsemattomina yhteiskunnan rakenteellisiin ja toiminnallisiin muutoksiin tähtäävinä transformaatioina, jotka ulottuvat kaikille politiikkasektoreille ja jotka tähtäävät sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja ekologiseen kestävyys (esim. Patterson ym. 2017; Eckersley 2020; Huttunen & Rekola 2021). Kestävyysmurros vaatii ihmisten toimijuuden vahvistamista epävarmuuksien hallitsemiseksi ja yhteistoiminnan kehittämiseksi (Scoones ym. 2020, 66). Kestävyysmurroksen osana politiikkatoimin edistetään myös *vibreää siirtymää*, jonka ymmärrämme talouden, teknologian ja tuotantotapojen ohjatuksi muuttamiseksi usein ensisijaisesti ilmasto-kestäväksi tai muuten ympäristövaikutuksiltaan pienemmäksi ekologiseen modernisaatioon nojaavien siirtymäohjelmien ja -politiikkojen, kuten *Just Transition Fund* (JTF) tai *European Green Deal*, avulla. Suppeasti vihreään siirtymään rajattua muutosta edistetään usein sektorikohtaisesti teknologian avulla sekä innovaatioita painottaen tuotannon ja kulutuksen kestävyys kasvattamiseksi. Kestävyysmurroksen laaja-alaisemmat tulkinnat taas painottavat sekä systeemi- että rakenteellisen tason näkökulmaa haavoittuvuuteen keskittyen muutosprosessien vallan epäsymmetriaan sekä haavoittuvien ihmisryhmien uusien mahdollisuuksien tunnistamiseen ja luomiseen (Patterson ym. 2017). Tässä artikkelissa käytämme kestävyysmurrosta kattoterminä koko laajalle prosessille, johon liittyy runsaasti myös osin tunnistamattomia ja hallitsemattomia ekologisia, sosiaalisia ja kulttuurisia aspektoja, kun taas vihreällä siirtymällä tarkoitamme kestävyysmurroksen hallittua ja ohjattua teknis-taloudellisten muutosten osaa.

Yksi keskeinen kestävyysmurrokseen liittyvä aspekti on siirtymän *oikeudenmukaisuus*, jolla tässä artikkelissa tarkoitamme yhteiskunnan toimintojen ekologisen kestävyys lisäämiseen tähtäävien toimien yksilöille tuottamien ekologisten, sosiaalisten ja taloudellisten haittojen ja hyötyjen tunnistamista ja tasapuolista jakautumista (esim. Ciptel & Harrison 2020). Oikeudenmukaisuuden toteutuminen on tärkeää siirtymän keinojen ja niiden avulla edistettävien tavoitteiden hyväksyttävyyden ja siten niiden toteutumisen edellytysten takia – mikäli kansalaiset eivät hyväksy annettuja tavoitteita tai kokevat niiden edistämiseksi asetetut keinot kohtuuttomiksi, eivät he todennäköisesti myöskään ole valmiita niitä omalla toiminnallaan edistämään. Oikeudenmukaisuutta painottavaa, mutta politisoitunutta reilun siirtymän käsitettä voidaan myös käyttää siirtymän hidastamiseen tai jarruttamiseen, kun sosiaalisen ja alueellisen oikeudenmukaisuuden nimissä puolustetaan oikeutta esimerkiksi nykyisiin elinkeinoihin (Velicu & Barca 2020; Huttunen & Rekola 2021).

Koska kestävyysmurros ja siihen liittyvät muutospyrkimykset vaikuttavat usein suoraan ja konkreettisesti esimerkiksi teollisuuden tuotantoprosesseihin ja maan ja luonnon käyttöön perustuviin elinkeinoihin, on reilun siirtymän tukemiseksi perustettu instrumentteja, joiden tarkoituksena on tarjota räätälöityä taloudellista ja käytännöllistä tukea yrittäjien ja työntekijöiden tukemiseksi sekä välttämättömien investointien luomiseksi ympäristötoimien kovimman kuorman kantaville alueille. Euroopan unionin oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF – *the Just Transition Fund*) pyrkimys on toteuttaa oikeudenmukaista siirtymää jäsenvaltioissa koheesiopolitiikan puitteissa. Rahaston kautta tukea suunnataan ”sellaisien alueiden ihmisille, talouksille ja ympäristölle, joihin kohdistuu vakavia sosioekonomisia haasteita” unionin ilmastotavoitteita toteutettaessa. (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 2021/1056.)

Siirtymää tukevien instrumenttien vaikutukset paikallistalouteen ja haavoittuvimmassa asemassa oleviin ryhmiin eivät ole yksiselitteisen myönteisiä silloin, jos kestävyysmurros nähdään näissä instrumenteissa pelkästään kasvun paradigmaa uusintavana teknis-taloudellisena vihreänä siirtymänä: esimerkiksi JTF-rahoituksella voidaan vahvistaa yhteiskunnan perinteisiä valtarakenteita ylläpitäviä aloja ja jättää huomioimatta esimerkiksi syrjäseutujen alueellisia vaihtoehtoja tai biotalouden kasvun tuottamia sosiaalisia ja ekologisia haittavaikutuksia syrjäseutujen asukkaille. Esimerkkinä tästä turpeentuotannon puolittamisesta koituvien sosioekonomisten haittavaikutusten kompensoimiseen myönnetty mittava yhteensä 665 miljoonan euron JTF-rahoitus tähtää turpeentuotannosta poistuvan

työvoiman osaamisen monipuolistamiseen esimerkiksi metsäbiotaloudessa ja teknologiateollisuudessa sekä vihreään talouteen liittyvän tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio- (TKI) ja elinkeinotoiminnan sekä siirtymävaiheen bioenergiatuotannon lisäämiseen (ks. esim. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2022; Rakennerahastot 2023). Siirtymää ei ole ennen tuettu vastaavalla volyymilla Suomessa. Samalla laajentuu tarve siirtymän oikeudenmukaisuuden arviointiin. Vihreässä siirtymässä työntekijöiden ainoaksi vaihtoehdoksi jää hyväksyä siirtymään kuuluva työ ja samalla hyväksyä sen määrittely oikeudenmukaisemmaksi ja vähemmän riskialttiiksi kuin olemassa oleva työ (Velicu & Barca 2020). Pelkkään jako-oikeudenmukaisuuteen nojautuva logiikka voi pahimmassa tapauksessa kasvattaa yhteiskunnallisia eroja (Bodwitch ym. 2022, 2) ja nakertaa pohjaa vihreän siirtymän tavoittelemalta ekologiselta tasapainolta.

Kestävyysmurros saattaa vahvistaa alueiden välistä ja sisäistä epätasa-arvoa ylläpitäviä rakenteita. Toisaalta kestävyysmurros ja siihen liittyvät sosiaaliset ja ekologiset ulottuvuudet ja toisinaan ristiriitaiset tavoitteet tarjoavat syrjäseuduille edellytyksiä uudenlaisten, keskuksista riippumattomien roolien ja alueidentiteettien muodostamiseksi. Näiden vaihtoehtoisten kehityspolkujen mahdollistamiseksi on tärkeää ymmärtää niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat syrjäseutujen valintoihin murrokseen sopeutumiseen liittyen, sekä murroksen oikeudenmukaisuuteen liittyviä erityiskysymyksiä syrjäseutujen kannalta.

Tässä teoreettisessa katsausartikkelissa analysoimme käsiteanalyysin ja sisällönanalyysin menetelmiä hyödyntäen sitä, miten ja millaisia kestävyysmurrokseen ja sen oikeudenmukaiseen toteutumiseen liittyviä haasteita periferioiden kannalta on ajankohtaisessa tutkimuskirjallisuudessa tunnistettu, ja millaisia reaktioita ja sopeutumisstrategioita nämä haasteet periferioille tuottavat. Tutkimusmateriaalina käytimme tutkimuskirjallisuutta, joka käsittelee aluekehitystä ja periferioiden asemaa yhteiskunnallisissa murroksissa, reilun ja oikeudenmukaisen siirtymän tutkimusta sekä murrokseen liittyvien politiikkatoimien vaikutuksia syrjäseuduille.

Konteksti ja erilaiset subjektiiviset tulkinnat määrittelevät sitä, mitä käsitteellä milloinkin tarkoitetaan: erilaiset toimijat saattavat erilaisissa yhteyksissä tarkoittaa samalla käsitteellä eri asioita (Felder 2016, 712–713; Sikor ym. 2017, 337–340). Tulkinnallisuus vaikeuttaa sekä ongelmien että ongelmien ratkaisujen hahmottamista niissä ilmiöissä, joiden yhteydessä käsitettä käytetään (Peters 2017). Tämän takia on tärkeää määritellä, mitä tarkasteltavalla käsitteellä tarkasteltavissa yhteyksissä tarkoitetaan ja millaisia merkitysyhteyksiä siihen näissä konteksteissa liitetään – mikä tarkasteltavan käsitteen tarkoitus ja luonne on siinä erityisessä kontekstissa, jossa käsitteen käyttöä tarkastellaan (Hughes & Duffy 2018).

Käsiteanalyysin avulla analysoimme *periferian* ja *oikeudenmukaisen siirtymän* käsitteiden tulkintoja yhteiskunnallisiin siirtymiin liittyvissä yhteyksissä, ja sisällönanalyysin avulla analysoimme perifeerisyyteen ja oikeudenmukaisuuden toteutumiseen liittyviä haasteita ja erityispiirteitä periferioiden kestävyysmurrokseen sopeutumisen kannalta. Analysoimme avulla selvittäämme sitä, millaisia *ideaalityyppejä* sopeutumisstrategioita syrjäseudut muodostavat kestävyysmurrokseen sopeutuakseen, millaiset tekijät näihin strategiavalintoihin vaikuttavat, ja miten eri sopeutumisstrategiat määrittävät sitä, millaiset ryhmät tunnustetaan tai jätetään tunnustamatta kestävyysmurroksen oikeudenmukaisuuteen liittyvässä keskustelussa. Näiden tekijöiden ja niiden välisten yhteyksien avaamisen avulla pyrimme määrittelemään kestävyysmurrokseen liittyvän oikeudenmukaisuuskeskustelun huomiota vaille jääneitä ulottuvuuksia ja lisätutkimuksen tarpeita.

Perifeerisyys ongelmana

Vastauksia alussa esitettyihin kysymyksiin voi hakea alueitten välisistä suhteista ja kilpailuasetelmista. Alueitten välille muodostuu monenlaisia järjestyksiä ja hierarkioita esimerkiksi välimatkojen, taloudellisen kehityksen, elinkeino- ja väestörakenteen, hyvinvointi-indikaattoreiden ja ekologisen (resurssi-)pääoman perusteella. Alueilla voi olla erilaiset roolit

vaikkapa metsätalouden arvoketjuissa. Hierarkioita mukaillen syntyvät sellaiset jaottelut kuin kaupunki ja maaseutu, Ruuhka-Suomi ja harvaanasuttu Suomi, keskus ja periferia. Alue- ja koheesiopolitiikan avulla valtio ja Euroopan unioni ovat pyrkineet tasaamaan alueitten välisiä kehityseroja ja samalla varmentamaan, että yhteisiksi määritellyt tavoitteet saavutetaan. Yleinen ilmasto- ja luontopolitiikka hakevat omalta osaltaan tätä tasapainoa.

Perifeerisyyden käsite on Andrew Fischerin (2015, 700–701) mukaan kehittynyt 1940–50-lukujen taitteessa aluekehitystutkimuksessa tarpeesta tarkastella alueiden jakautumista kehittyneisiin tai teollistuneisiin maihin ja kehitysmaihiin, minkä pohjalta myöhemmin kehittyi myös jaottelu *periferioihin* ja *keskuksiin*. Tämä jako ei ole Fischerin mukaan niinkään maantieteellinen, vaan kuvaa pikemminkin alueiden rakenteellista maailmantalouteen integroitumisen kehitystä ja teknologian ja teollisuuden alueellista leviämistä.

Globaali markkinatalous ja suuryritysten dominanssi luonnonvaroihin ja niiden tuotantoon on johtanut Fischerin (mt., 714–716) mukaan alueiden voimakkaaseen eriytymiseen ja luonnonvaroiltaan rikkaiden alueiden pakkoalistamiseen periferioiksi, joiden tehtävänä on edistää ja ylläpitää niitä alistavien ja niistä itselleen hyötyjä lypsävien taloudellista valtaa pitävien keskustusten kehitystä ja hyvinvointia. Tämä on johtanut siihen rakenteelliseen ilmiöön, että luonnonvaroiltaan erityisen rikkaat alueet ovat monesti taloudellisesti köyhiä ja vailla omaa päätäntävaltaa samalla, kun taloudellisen pääoman lisäksi myös korkean osaamisen ja luovuuden kaltainen inhimillinen pääoma keskittyy keskuksiin.

Alkutuotantoalueen asema ongelmana

Vaikka Fischer tarkasteleekin lähinnä kehitysmaiden ja rikkaiden länsimaiden välistä jaottelua, on samansuuntaista ilmiötä havaittavissa myös maakohtaisesti taantuvan luonnonvaramaaseudun ja osaamisen ja luovuuden ympärille rakentuvien kasvukeskusten välillä. Suomessa periferiat on mielletty erityisesti alkutuotannon alueiksi, joille on historiallisesti ollut tyypillistä valtion voimakas ohjaus niiden luonnonvarojen käyttöön liittyen toisaalta kansakunnan vaurauden turvatakseen, toisaalta myöhemmin myös arvokkaat luonto- ja kulttuurimaisemat säilyttääkseen (Rannikko & Salmi 2018, 638). Halonen ja kumppanit (2022, 2) määrittelevät metsäperiferiaksi alueen, jonka taloudellinen kehitys on erittäin riippuvainen alueella sijaitsevien luonnonvarojen käytöstä ja ulkoisista yhteyksistä markkinoihin ja luonnonvarojen hallinnointiin.

Vaikka alueiden luokittelu periferioiksi ja keskuksiksi ei ole nykymaailmassa enää aivan suoraviivaista eikä aina kovin relevanttiakaan, on tämän jaottelun jatkaminen Fischerin (2015, 700–704) mukaan voimallinen keino ylläpitää alueiden välisiä roolituksia ja valtasuhteita, tuottaa toiseutta ja ylläpitää tiettyjen alueiden jälkeensä jääneisyyttä ja alistaisuutta. STRN:n (*The Sustainability Transitions Research Network*) mukaan yhteiskunnalliset siirtymät voivat uusintaa rakenteellisia roolituksia ja valtasuhteita: rakenteellisiin siirtymiin liittyy yleensä kilpailevia intressejä ja näkemyksiä halutusta kehityssuunnasta myös erilaisten alueiden ja niiden instituutioiden välillä ja sisällä, jolloin ne instituutiot ja toimijat, joilla jo ennestään on valtaa, pyrkivät uusintamaan valta-asemaansa ja puolustamaan jo saavutettuja etujaan ja vastustamaan näitä uhkaavaa muutosta (Köhler ym. 2019, 6–7, 14).

Aluepolitiikassa vihreään siirtymään on Suomessakin liitetty runsaasti kasvutavoitteita ja kasvuodotuksia, jotka aluekehityselimissä usein nähdään edellytyksenä periferioiden olemassaolon turvaamiselle ja tulevaisuudenkehitykselle (Halonen 2022). Koska kestävyysmurroksen keinot ja rakenteet säädetään kuitenkin ulkoapäin, rajoittaa tämä periferioiden vaikutusmahdollisuuksia niihin, ja rakenteellinen vallan puute lisää niiden haavoittuvuutta ja riippuvuutta ulkoisista tukirakenteista. Lisäksi periferioissa tuotetuilla resursseilla on taipumusta valua periferioista pois niin, että luonnonvarojen arvonalisäys tapahtuu periferioiden ulkopuolella. Samalla periferioiden perushaasteet säilyvät, kuten kyvyttömyys haalia riittävää osaamista, ja infran, investointien ja innovaatioiden kaltaisten elinvoiman kannalta kriittisten tekijöiden ja niihin kohdentuvan rahoituksen puute. Nämä perus-

haasteet voivat jättää periferiat osattomiksi vihreän siirtymän alueellisista hyödyistä ja syventää niiden asemaa pelkkänä resurssien tuotannon alueena. (Munro 2019, 453–454; Halonen 2022, 128–130.)

Luonnonvaroihin liittyvän kansainvälisen kilpailun kiihtymisen ja alkutuotannon voimakkaan kasvuhakuisuuden myötä Itä-Suomen metsäperiferioiden aseman resurssi-periferiana onkin havaittu jopa entisestään korostuneen ”superproduktivistisena” tuotantoalueena, jota kansainvälisten suuryritysten kasvutavoitteet määrittelevät jopa paikallisväestöjen elinolojen ja toimeentulon kustannuksella (Rannikko & Salmi 2018). Samalla luonnonvaraperiferioissa elävien asukkaiden omat hyödyt ja intressit sekä paikallisen elinkeinorakenteen kehitys saatetaan kokea uhatuiksi vihreän siirtymän myötä (Halonen ym. 2022, 9–10).

Ilmo Massa (1994, 205) puhui ekologisesta kolonialismista viitatessaan teollistamisohjelmaan, joka tähtäsi Lapin luonnonvarojen voimaperäiseen hyödyntämiseen. Ekologinen kolonialismi ilmenee pohjoisten resurssi-periferioiden luonnonvarojen ylikäytön yhteydessä esimerkiksi vihreän siirtymän tarpeisiin tähtäävässä biomassatuotannossa ja kaivannaisteollisuudessa (Sörlin 2022). Biotalous kasvupyrkimysten myötä tehostettu metsätalous, sitä tukevat metsäsektorin TKI-rahoitusmekanismit ja vihreän teknologian vaatimien fossiilisten kaivannaismineraalien laajamittainen valtiojohtoinen tutkimus- ja markkinointitoiminta sekä kansainvälinen yritystoiminta synnyttävät alueiden uskolonialismia, joka voidaan nähdä jatkumona valtion harjoittamalle ekologiselle kolonisaatiolle. Vihreän siirtymän varjolla ekologinen uskolonialismi vähentää jo heikennettyjen periferioiden itsemääräämisoikeutta edelleen.

Kapeasti tulkittuna vihreässä siirtymässä kyse on yhteiskunnan toimintaa ja taloutta pyörittävien teknis-taloudellisten ratkaisujen muuttamisesta ekologisemmaksi. Vihreään siirtymään liitetty biotaloushypetytys, tai biotalouden kasvun markkinointi kestävyysevajeen ratkaisuna, voi uusintaa tai jopa syventää perinteistä alueiden välistä roolitusta ja periferioiden asemaa keskustien kasvua ruokkivana raaka-aineiden alkutuotantoalueena. Samalla se voi näyttäytyä paikallisesti lähes identtisenä aiempien periferioihin kohdistuneiden luonnonvarapolitiikkojen kanssa. On olemassa riski, että kestävyysmurroksen sosiaalinen oikeudenmukaisuus samaistetaan tällöin pelkkään alkutuotantoon liittyvän taloudellisen toiminnan tarjoamiin työpaikkoihin maaseudulla samalla, kun sen vaikutukset esimerkiksi elinkeinorakenteen monipuolistamisen edellytyksiin, paikalliskulttuurin elinvoimaisuuteen ja alueiden houkuttelevuuteen uusien innovaatioiden ja sosiaalisen pääoman ympäristönä jäävät vaille huomiota. Kestävyysmurroksen tiivis retorinen sitominen biotalouden kasvuun vihreänä siirtymänä saattaakin pahimmillaan toimia vain entistä intensiivisemmän luonnonvarojen käytön viherpesuna, jolle haetaan alueellista hyväksyttävyyttä sen sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen samaistetuilla aluetaloudellisilla hyödyillä.

Keskuslähtöinen kestävyysmäärittely ja mittaaminen ongelmana

Kestävyysmäärittely on yleinen kestävyysmäärittely voi olla syrjäseutujen näkökulmasta ongelmallista. Rinne ja kumppanit (2013) ovat kritisoineet kestävyysmittaamista siitä, että vaikka käsitys kestävydestä on keskittynyt hyvinvoinnin käsitteen ympärille, ja hyvinvointia arvioimaan pyrkiviä mittareita on kehitetty runsaasti, on nämä mittarit laadittu lähinnä hyvin kapean erityisasiantuntijaryhmän toimesta. Tämä voi heidän mukaansa kaventaa käsitystä kestävydestä ja hyvinvoinnista ja jättää esimerkiksi syrjäseutujen näkökulmasta keskeisiä hyvinvointiin liittyviä ulottuvuuksia arviointikriteereiden ulkopuolelle. Lisäksi käytettyjen mittareiden tosiasiallisten, erilaisien alueita eri tavoin kohtelevien vaikutusten arviointi on aiemmin ollut puutteellista. (Rinne ym. 2013.)

Kestävyysmäärittely ja hyvinvoinnin mittaamiseksi laaditut kvantitatiiviset mittarit eivät välttämättä esimerkiksi pysty arvioimaan koettua elämänlaatua, mikä on havaittu syrjäseuduilla elämisen kestävyysmittaamista tarkastelevissa laadullisissa tutkimuksissa (esim. Vaishar &

Št'astná 2019). Vaikka alue olisi talouden mittareilla alikehittynyt, voivat alueen asukkaat silti olla elämänsä tyytyväisiä mittareilla näkymättömien ekologisten, sosiaalisten ja elinkustannuksiin liittyvien tekijöiden valossa. Myös alueiden elinvoimaan liittyvässä tutkimuksessa on ongelmaksi havaittu se, että elinvoimaa arvioidaan usein pelkillä numeerisilla aluetalouden kehityksen sen hetkistä tilaa mittaavilla indikaattoreilla (Salmivuori 2022). Ne jättävät huomiotta numeroiden takaa löytyvät ja niiden tulevaisuuden kehitykseen vaikuttavat lukuisat laadulliset, alueen sosiaalisin, kulttuurisiin ja fyysisiin erityispiirteisiin ja yhteyksiin liittyvät tekijät, joista alueen vetovoimaisuus ja jatkuvuus elämisen ja toimimisen ympäristönä osaltaan muodostuu.

Koska kriteerit ja määritelmät kestävyydelle asetetaan keskuksista käsin, ovat kriteerit usein sellaisia, ettei periferioilla ole mahdollisuuttakaan täyttää niitä (Häyrynen & Hämeenaho 2020): vähähiilisyttä korostavat kriteerit eivät huomioi fyysisen ympäristön asettamia realiteetteja, kuten syrjäseuduilla liikkumisen hiilijalanjälkeä kasvattavia pitkiä välimatkoja. Ne eivät myöskään huomioi vallitsevia luonnonoloja, jotka esimerkiksi Itä-Suomessa ovat ohjanneet maanviljelyä keskittymään ilmastopäästöjen osalta epäkestäväksi luokiteltuun karjatalouteen kestävämmäksi luokitellun, mutta samalla alueen luonnonoloihin huonommin soveltuvan ja riskialttiimman viljantuotannon sijaan (Kuhmonen & Siltaoja 2022, 344). Yhteiskunnan infrastruktuuriverkostojen reunoilla sijaitsevilla alueilla kestävyuden kriteereiden suppeus voi korostua esimerkiksi huoltovarmuuteen liittyvissä kysymyksissä. Esimerkiksi puun poltto energiaksi on määritelty epäkestäväksi puun polttamisesta vapautuvien pienhiukkaspäästöjen ja hiilidioksidin takia, vaikka syrjäseuduilla puunpoltto lisää energiaomavaraisuutta ja poikkeustilanteiden resilienssiä esimerkiksi pitkien sähkökatkojen aikana ja voi olla siten kokonaiskestävämpi energiantuotantomuoto kuin keskitetty sähkön- ja lämmöntuotanto.

Syrjäseuduilla on myös havaittu olevan taipumusta laahata perässä esimerkiksi vähähiilisyteen liittyvässä teknologiassa, eli kaikilla alueilla ei välttämättä ole lähtökohtaisesti samanlaisia edellytyksiä ja resursseja uusien teknologioiden käyttöönotossa ja siten kestävyyskriteereiden täyttämisessä (Golubchikova & O'Sullivan 2020). Alueen kapea elinkeinorakenne ja korkea riippuvuus jostakin tietystä elinkeinosektorista voi heikentää alueen edellytyksiä ja nopeutta sopeutua kestävyysmurrokseen, koska esimerkiksi vähähiilisyteen siirtymiseen liittyvät suhteelliset kustannukset ja yhteiskunnalliset ja alueelliset edellytykset voivat vaihdella hyvin paljon myös eri sektoreiden välillä (Geels ym. 2017, 475–476).

Yhtenäisten standardien ja paikallisyhteisöjen erilaisuuksien tuottamat ristiriidat tekevät yleisestä ympäristöpolitiikasta aiempaa fragmentaarisempaa (Eriksen 2017, 152). Kestävyys siirtymän tutkijat ovatkin pitkään kaivanneet lisätutkimusta kansainvälisten ympäristöstrategioiden omaksumisesta erilaisissa sosiokulttuurisissa konteksteissa (mm. Coenen & Truffer 2012; Stephenson 2018).

Ongelmana perifeerisyyden vaikutus ympäristöasenteisiin

Koska ympäristökysymykset voivat olla laajoja, monimutkaisia ja uhkaavia, voi yksilöiden olla vaikeaa ymmärtää niitä ja niiden eri yhteyksiä omaan elämäänsä ja toimintaansa, minkä seurauksena he herkästi hakevat käyttäytymismallia vaikeissa asioissa omasta sosiaalisesta toimintaympäristöstään. Mikäli vallitseva asenne siinä sosiaalisessa ryhmässä, johon yksilö itsensä identifioi, on välinpitämätön suhtautuminen ympäristökysymyksiin tai ongelmien olemassaolon kiistäminen, rajoittaa se yksilöiden kykyä ja edellytyksiä havaita ongelmia ja reagoida niihin. (Swim & Bloodhart 2018; Clayton 2020.)

Joidenkin alueiden asemoituminen syrjäseuduiksi, ”ulkopuolisiksi” ja vailla vaikutusmahdollisuuksia oleviksi voi lisätä alueen asukkaiden henkistä etäisyyttä suuriin yhteiskunnallisiin kysymyksiin (Häyrynen & Hämeenaho 2020, 4–5). Kriittinen suhtautuminen ympäristöongelmien todenperäisyyttä ja kestävyysmurroksen tarpeellisuutta kohtaan voi olla periferioissa verrattain yleistä myös siksi, että riippuvuus luonnonvarojen käytöstä

on näillä alueilla suurta. Samalla joustavuus esimerkiksi elinkeinorakenteen ja toimeentulomahdollisuuksien suhteen nopeissa muutostilanteissa voi olla samoilla alueilla heikkoa. Tällöin luonnonvarojen käyttöön liittyvät muutokset voivat tuntua erityisen uhkaavilta, ja ympäristön kestävyys liittyvät kysymykset vaikuttavat etäisiltä tai vähemmän tärkeiltä periferioista käsin tarkasteltuna (esim. Ratner ym. 2013).

Yksilöiden luontosuhde vaikuttaa myös siihen millainen luontosuhde yhteisössä on hallitseva ja asettaa yhteisön normin. Toisaalta jokin tietty luontosuhde voidaan kokea jäävän marginaaliin tai katveeseen tai se voidaan kokea haitalliseksi esimerkiksi alueen taloudellisten tai yhteisöllisten pyrkimysten kannalta. Luontosuhde käsitteenä voidaan myös kokea vieraana, jos sen nähdään lähtökohtaisesti asettavan ihmisen ja luonnon dikotomisesti erillissuhteeseen toisiinsa nähden (Salminen 2021, 61). Luontosuhteiden moninaisuus tarkoittaa, että paikallisten epäoikeudenmukaisuuksien tunnistamista kehystävältä paikkakuvalta (*place-framing*, Weller 2019) edellytetään kykyä hahmottaa ihmisten luontokäsityksiä myös perinteisten maankäyttö- ja omistussuhteiden ulkopuolelta. Periferioissa maankäyttö jakautuu paikallisten tai alkuperäisväestön luonnonkäyttöön yksityismailla ja valtionmailla sekä tuotantotaloudelliseen käyttöön esimerkiksi metsätalouden, kaivannaisteollisuuden ja turvetuotannon tarpeisiin.

Keskus–periferia-jaottelu on paitsi materiaallinen myös kulttuurinen prosessi, joka tapahtuu ihmisten mielissä ja pohjautuu alueellisiin erittelyihin ja määrittelyihin todellisten tai kuviteltujen ominaisuuksien ja suhteiden perusteella (Häyrynen & Hämeenaho 2020, 4). Keskus–periferia-mentaliteettia on jäljitetty esimerkiksi tiettyihin elämäntilanteisiin, kuten liikkuvuus, resurssien hyödyntäminen ja kulutus (Wollin Elhouar 2014) ja se liittyy vahvasti edellä mainittuun ympäristömielikuvien eroihin. Samalla mentaliteetti kytkeytyy ihmisten muihin yhteiskunnallisiin asemiin, myös marginaalisuuden ja huono-osaisuuden kokemuksiin.

Mielikuvat siitä, mikä on ympäristölle hyväksi, vaihtelevat alueittain riippuen esimerkiksi elinkeinotraditiosta tai alueen historiallisesta roolista valtion aluepolitiikassa. Ongelmaksi muodostuu, että historiassa tapahtuneet kehitysvaiheet, maanomistuksen jakautuminen, teollisuuden jättämät jäljet ja niin edelleen eivät millään tavoin ole tapahtuneet suhteessa nykyisiin ympäristöongelmiin. Siksi paikan kautta suodattuvissa epäoikeudenmukaisuuden kokemuksissa nivoutuvat nykytilan lisäksi sekä menneet että odotettavissa olevat kokemukset.

Osallisten tunnistaminen tunnustavan oikeudenmukaisuuden ongelmana

Koska sekä ympäristöongelmat että niiden ratkaisemiseen tähtäävät toimet kohdistuvat epätasaisesti eri alueille ja väestönsosiin, liittyy niihin riski yhteiskunnallisen epätasaisuuden ja yhteiskunnassa ennestään vallitsevien sosiaalisten jaottelujen ja konfliktien syvenemisestä. Ympäristökrisi ja kestävyysmurros lisäävät esimerkiksi epävarmuutta ja pelkoa työpaikkojen menetyksestä, mikä voi toimia polttoaineena yhteiskunnan polarisaatiolle heikentäen siirtymän sosiaalista oikeutusta (Ciplet & Harrison 2020, 451–452). Oikeudenmukaisen siirtymän käsite (*just transition*) on alun perin syntynyt tämän ilmiön seurauksena perustuen koettuun tarpeeseen puolustaa siirtymätilanteessa teollisuuden työntekijöiden oikeuksia ja huoleen ympäristönsuojelun negatiivisista vaikutuksista teollisuuden työpaikkoihin (Krawchenko & Gordon 2021, 14). Vaikka käsite on sittemmin laajentunut yleisemmin yhteiskunnallisiin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiin, kuten rakenteelliseen epätasa-arvoon, ovat työpaikat ja kansalaisten toimeentulomahdollisuudet säilyttäneet asemansa oikeudenmukaisuuskeskustelun ytimessä (Ciplet & Harrison 2020, 435–438).

Maan ja luonnon käyttöön liittyvät, keskenään ristiriitaisetkin paineet syrjäseuduilla sekä paikallisten toimintaa rajoittavat poliittiset ohjauskeinot ja yritysten yli-paikallinen valta nostattavat usein vastarintaa kestävyysmurrosta ja sitä edistäviä ulko-

puolisiksi koettuja toimijoita kohtaan. Murrokseen liittyvät uhkakuvat taas toimivat käyttö-materiaalina erilaisten poliittisten agendojen edistämisessä. Nuo uhkakuvat voivat perustua todellisiin konkreettisiin ughiin, kuten talouskasvun heikkenemiseen, elinkustannusten nousuun ja koettuun itsemääräämisvallan vähenemiseen. Samalla uhkakuvat voivat olla myös epämääräisempiä ja kietoutua tulevaisuuden epävarmuuteen ja uhkaavilta näyttäytyviin ulkoisten toimijoiden ja rakenteiden nostattamiin tuntemuksiin.

Siksi reilua siirtymää ei tulisi nähdä vain mekaanisena tulonsiirtomekanismina, joka käsittelee erityisesti jako-oikeudenmukaisuuden (*distributional justice*) ja menettelytapoihin liittyvän oikeudenmukaisuuden (*procedural justice*) kysymyksiä (Whyte 2017; Krawchenko & Gordon 2021). Viime aikoina yhä tärkeämmäksi on noussut osallisten tunnustukseen perustuva oikeudenmukaisuus (*recognition-based justice*). Siinä keskitytään eri ryhmien tunnustamiseen, väärään tunnustamiseen ja tunnustamatta jättämiseen ympäristötoimien vaikutusten ja niiden kompensoinnin tapauksissa (Williams & Doyon 2019, 147–150). Oikeudenmukaisuuden aspektien laajenemisen odotetaan edistävän paikallista konsensusta ja vahvistavan paikallista vastuunkantoa. Epäoikeudenmukaisuuden tunnustaminen edellyttää epäoikeudenmukaisuutta kokevan ryhmän ja sen yhteisöön kytkeytymisen tapojen *tunnistamista*. Tunnistuksen problematiikka on monitasoista esimerkiksi alueellisten skaalojen yhteisvaikutuksesta johtuen. Osallisten roolit vaihtelevat alueellisesti ja siksi siirtymätutkimus kaipaa herkempää kulttuurista analyysiä siitä, miten (epä)oikeudenmukaisuus ilmenee sekä miten sitä tuotetaan ja kehystetään eri tasoilla. Se liittyy ”normalisoituneeseen” syrjintään tai unohdukseen esimerkiksi iän, sukupuolen, sosioekonomisen aseman, koulutuksen tai etnisen, uskonnollisen tai muun sosiokulttuurisen taustan perusteella. Tässä problematiikkaa lähestytään sosiokulttuurisen *ryhmäidentiteetin* näkökulmasta.

Ryhmäidentiteetit on totuttu jakamaan muun muassa edellä mainittuihin sosiokulttuurisiin taustoihin liittyvien tai liitettyjen piirteiden mukaan. Yksilöt omaksuvat ja valikoivat erilaisia identiteettipiirteitä ja saattavat niitä pyrkiä myös muokkaamaan. Tällä tavoin he ylläpitävät ja kehittävät kulttuurista itseymmärrystään, jossa määritellään muun muassa sitä, kuka tai mikä kuuluu ryhmän piiriin (Thompson ym. 2018; Hall 2021). Ryhmäidentiteetti sisältää käsityksiä ryhmän jakamista todellisista tai kuvitelluista piirteistä, historiallisista kokemuksista, luontosuhteesta, arvoista ja uhkista. Kollektiivisina omakuvina identiteetit ovat tunnistimia sekä ryhmän jäsenille että ulkopuolisille. Kulttuurin yleisenä piirteenä on, että yhteisö pyrkii tekemään identiteettinsä ja siihen liittyvät epäoikeudenmukaisuuden painotukset tunnistettaviksi. Tunnistautumisen tapojen kautta tutkimuksessa päästään havainnoimaan sitä, miten vaikkapa muutoksiin liittyvät haasteet ryhmässä koetaan ja samalla sitä, miten nämä kokemukset yhteiskunnassa laajemmin tunnustetaan.

Tavallisesti ihmisillä on useampia identiteettejä, joista yhdet painottuvat toisia enemmän eri tilanteissa ja elämänvaiheissa. Alue on perinteisesti yksi identiteetin muotoutumisperuste sekä samalla identiteettipolitiikan ja -hierarkian solmukohta (mm. Paasi 2003). Globaalin tai eurooppalaisen kulttuurin yleinen pluralismi ei siirry sellaisenaan alueille, vaan ryhmäidentiteettien suhteet ja järjestys saavat erilaisia muotoja alueellisesti (mm. Eriksen 2017). Joillekin ihmisille itse paikka – kotiseutu – voi olla muut sosiokulttuuriset ulottuvuudet ylittävä identiteettisisidos. Paikka voi yhdistää ja mobilisoida yksilöitä tavanomaisesti vastakkaisistakin leireistä (esim. työntekijät ja työnantajat) yhteisten tavoitteiden taakse. Paikkakiintymys perustuu sekä käytännöllisiin että emotionaalisiin siteisiin. Käytännön siteitä ovat esimerkiksi työpaikka, yhdyskuntarakenteet ja ekologinen ympäristö. Emotionaaliset siteet syntyvät tuttuudesta ja yhteenkuuluvuuden tunteesta, joka motivoi yksilöitä huolehtimaan tietyistä paikasta ja paikallisesta yhteisöstä (Devine-Wright, 2013). Paikkakiintymys saattaa muistuttaa urheilukannustamista, mutta on usein tätä syvällisempääkin yhteisten arvojen ja tavoitteiden puolustamista. Alueen historia, murre ja luonnon-ympäristö luovat kyllä jaettua kuvaa alueella elävien välille, mutta samalla jaettu kuva on jatkuvan rakentamisen, kamppailun ja hallinnan kohde. Luontosuhde ja ympäristön hyödyntäminen ovat tällaisen omakuvan rakentamisen perusosia.

Paikallisiin resursseihin liittyvät yhteiskunnan eri tasojen väliset jännitteet voivat ruokkia paikallista ryhmäidentiteettiä (Ratner ym. 2013, 200), kun saman sosiaalisen identiteetin taakse itsensä identifioivat tahot ryhtymään puolustautumaan koettua epäoikeudenmukaisuutta vastaan. Kuitenkin näkemyserot kaupunkikeskustojen viheralueista (Mokka 2018) syrjäalueiden suurpetoihin (Kaakinen ym. 2019; Pellikka & Hiedanpää 2020) osoittavat, että alueyhteisötkin ovat polarisoituneita. Asetelmaa vahvistaa paikallismedian ja etenkin sosiaalisen median puhekulttuuri (esim. Albrecht & Åkerman 2016). Vaikka julkisen keskustelun ja mediaotsikoiden perusteella voisi toisin päätellä, paikalliset yhteisöt eivät muodosta yksimielisiä monoliittejä. Niinpä kestävyys siirtymä ja sen tuottamat muutospaineet luonnonkäyttöön syventävät paitsi alueiden ja yhteiskunnan eri tasojen myös paikallisyhmien välisiä jaotteluja ja konflikteja (Ratner ym. 2013; Häyrynen & Hämeenaho 2020).

Gürtlerin ja Herbergin mukaan (2021, 7) alueilla syntyvä moraalinen ristiveto tulee näkyviin esimerkiksi tiettyjen alueellisten toimijoiden kaksisuuntaisena viestintänä: sisäisesti tunnustetaan alueyhteisön jakolinjat, mutta ulospäin perätään yksinäisyyttä ja sisäiset erot häivyttävää ”ylialueellista” oikeudenmukaisuutta esimerkiksi alueelle tärkeän luonnonvarateollisuuden nimissä (ks. myös Bodwitch ym. 2022, 9). Syrjäseutujen edustajina esiintyvien äänekäs ympäristönsuojeluhankkeiden vastustaminen ja luonnonvarojen intensiivisen käytön puolustaminen synnyttävät julkisuudessa kuvan yhtenäisestä rintamasta, vaikka paikalliset mielipiteet olisivat kirjavia (esim. Kotal ym. 2018; Rannikko 2020). Olennaista on lopulta se, kuka pääsee tuottamaan yhteisesti jaettua näkemystä ja puhumaan yhteisön nimissä, ja kenen ääni jää syystä tai toisesta varjoon.

Normalisoitunut syrjintä määrittää esimerkiksi alueellisesti normaaleja ja epänormaaleja taipumuksia (esim. Schlosberg 2007). Se on osa *kulttuurista dominanssia*, joka tarkoittaa yhteisön itseymmärryksen hallintaa ja toimii paitsi julkis-institutionaalisesti myös epämuodollisissa yhteyksissä (Williams 1973). Kulttuurisen itseymmärryksen rakenne ei perustu vain faktoihin vaan tunteenomaisiin käsityksiin. Siksi kulttuurinen dominanssi pohjautuu tunnerakenteisiin, valikoivaan historiaan ja valikoivaan tulkintaan vaikkapa luonnon roolista taloudessa (mt.). Se tuottaa joidenkin ryhmien näkymättömyyttä – kuten alkupe räisväestöt kolonialismin ja naiset sukupuolittuneissa kertomusperinteissä. Ihmiset kyllä saatetaan tiedostaa yhteisön jäseninä ja läsnäolevina, mutta heidän tarpeensa ovat heikosti tunnistettuja.

Reilun siirtymän kannalta on olennaista, että kulttuurinen dominanssi ohjaa tunnistuksen hierarkiaa eli sitä, kenen kokemus epäoikeudenmukaisuus ansaitsee tunnustuksen. Kenen ääni lopulta ratkaisee ”alueyhteisön” arvot tai alueellisen näkökulman elinkeinopolitiikkaan? Kuka alueella elävä jää tämän määrittelyn ulkopuolelle? Kysymyksessä ei ole äänestystulos vaan erilaisissa julkisissa ja yksityisissä tiloissa käytävä kamppailu, liittoutuminen ja neuvottelu ympäristöön liittyvien huolien ja intressien tärkeysjärjestyksestä (Swim & Bloodhart 2018, 481–486).

Tässä artikkelissa syrjäinen alue toimii yleisen tunnistamattomuuden eri muodot yhdistävänä – *intersektionaalisena* – solmukohtana ja tarkastelukehyksenä. Näkemys yhdestä alueellisesta tarpeesta siis yhtenäistää ja hioo pois moninaisuutta. Myös ulkopuoliset tahot, kuten valtion tai Euroopan unionin viranomaiset, päätyvät alueellisia kulttuureja käsitellessään yleensä operoimaan kaikkein näkyvimpien ja äänekkäimpien historiallisesti kehittyneiden ja sosiaalisesti tunnustettujen kulttuurimuodostumien kanssa (Weller 2019, 299–300). Se tarkoittaa tunnistamisprosessin kiinnittymistä yhteisöä valmiiksi hallitsevaan sosiaaliseen normiin ja sen mukaisiin näkemyksiin kulttuurisista eroista ja poikkeamista koskien vaikkapa maakunnallisia luonnonkäytön perinteitä ja niiden suhdetta kestävyysmurrokseen.

Tunnistamisen näkökulmasta on tärkeää tiedostaa, että alueyhteisössä vaikuttaa hallitsevan ryhmäidentiteetin lisäksi aina myös muita identiteettejä, jotka voivat olla valtavirran ulkopuolisia, vaihtoehtoisia, haastavia ja alistettuja. Vaikka tunnistamattomat tai

”näkymättömät” eivät yleensä ole kovin yhtenäinen joukko, tutkimukset osoittavat, että tunnistamattomat piirteet kasautuvat helposti yksille ja samoille väestöryhmille samalla, kun siirtymien oikeudenmukaisuuden tutkijat ovat kiinnostuneita ennakkokäsityksiään vastaavista ”alkuperäisistä” ryhmistä (Schlosberg 2007; Boillat & Berges 2013; Whyte 2017). Kysymys on usein erilaisten sosioekonomisten, kulttuuristen ja ympäristöoloihin liittyvien syrjäytymispiirteiden yhteenkietoutumisesta (Gürtler & Herberg 2021). Kun mitä moninaisimmat epäoikeudenmukaisuuden tunteet kytkeytyvät toistensa kanssa, ne saattavat alkaa palvella poliittisia tarkoitusperiä, joilla on vähän tekemistä alkuperäisten kysymysten, kuten kestävyysmurroksen perussyiden kanssa.

Alueen kulttuurisen dominanssin saavuttaminen edellyttää toimijoilta sellaista asemaa alueyhteisössä, että he saavat äänensä kuuluviin. Tämän takia alueen kulttuurista dominanssia hallitsevat esimerkiksi paikalliset poliitikot ja yritysjohtajat, paikallinen media ja kulttuuriset ”alueaktivistit” (Paasi 2003). Demokraattisissa oloissa kulttuurinen dominanssi ei perustu suoraan, pakottavaan vallankäyttöön vaan johtavan ryhmän on hankittava ainakin ratkaisevien väestönosien suostumus kehittämälleen suunnalle (Williams 1973). Se tapahtuu esimerkiksi kyseenalaistamalla ympäristötoimia, jotka eivät noudata valikoituja perinteisiä toimintatapoja.

Sekä syrjäinen sijainti että vahva elinkeinojen luontoyhteys ohjaavat merkittävästi paikan kulttuurista dominanssia ja samalla ”yhteiseksi miellettyä” reaktiota erilaisiin ympäristötoimiin. Erityisesti työväenluokkaan itsensä identifioivilla yhteiskunnan jäsenillä on havaittu eri puolilla maailmaa olevan taipumusta kyseenalaistaa ympäristönsuojelun välttämättömyyttä ja pitää esimerkiksi valtion vallan ympäristönsuojelupyrkimyksiä ”eliitin” hankkeena ja uutena keinona kyykyttää taloudellisesti jo valmiiksi ahtaalla olevia kansalaisia (Schlosberg 2007; Clayton 2020). Suomessa tämä kytkeytyy usein lisäksi myös vahvaan yksityismaanomistukseen ja maankäyttöoikeuksien puolustamiseen. Ympäristöongelmien kiistämisessä ja ympäristönsuojeluhankkeiden vastustamisessa onkin Claytonin (2020) mukaan kyse pikemminkin luokkakapinoinnista valtaa pitävää ”eliittiä” vastaan kuin kansalaisten todellisista arvoista ja uskomuksista. Alueen sisäisten toimijoiden sijaan vastustus suuntautuu usein alueen ulkopuoliseen ”eliittiin”, josta käytetään abstrakteja ilmaisuja, kuten ”etelä” tai ”valtamedia”. Näillä korostetaan alueyhteisön sisäistä samankaltaisuutta ja torjutaan sellaisia alueen sisäisiä ryhmiä, joiden tulkitaan omaksuvan identiteettinsä alueen ulkopuolelta.

Populistiseksi kuvattujen puolueiden vaalimenestyksen taustalla on Euroopassa osoitettu olevan osin EU-vastainen tai antisysteeminen äänestäminen, jonka pohjalla on kahtiajako meihin ja muihin (Dijkstra ym. 2020): muutos koetaan uhkana, ja uhan lisäämään epävarmuuteen haetaan syntipukkia luomalla viholliskuvia ulkopuolisiksi koetuista, uhkaan liitetystä toimijoista. Tällaisia ovat tyypillisesti esimerkiksi Euroopan unioni ja maahanmuuttajat (mt.). Muutosvastaisuuden ja antisysteemisen äänestämisen taustalta löytyy lukuisia sosiaalisia tekijöitä. Tilastojen valossa väestön korkeampi ikä, alhaisempi koulutustaso, matalampi toimeentulo, työttömyys sekä alueellinen epätasa-arvoisuus ja syrjäisyys ovat yhteydessä EU-vastaiseen äänestämiseen (Dijkstra ym. 2020). Kuitenkin Dijkstra ja kumppanit (2020) osoittavat, että hyvinvoivilla alueilla EU-vastaisten puolueiden suosion kasvu johtuisi erityisesti taloudellisen kasvun heikkenemisestä ja teollisuuden hiipumisesta. Samalla heidän mukaansa EU-vastainen äänestäminen olisi harvinaisempaa väestökadon ja lisääntyvän työttömyyden alueilla.

Kulttuurinen dominanssi ei ole ikuinen. Yhteisöt muuttuvat ajassa sekä sisäisesti että ulkoiselta imagoltaan. Globalisaatio ja digitalisaatio ovat heikentäneet välittömien paikkakokemusten roolia ihmisten arjessa. Thomas Eriksenin mukaan (2017, 148) nykyihmiset ovat menettäneet ekologista tietoisuuttaan, joka on syntynyt menneisyyden intensiivisemmässä vuorovaikutuksessa luontoon ja ympäristöön. Toisaalta uusilla sukupolvilla on koulutuksen ansiosta kovin erilainen tietopohja käsitellä laajempia ympäristökysymyksiä (Häyrynen ym. 2021). Kulttuurisesta murroksesta kertoo se, että vapauden ajaa yksityisautoa rinnalle on tullut vapaus elää meluttomassa ja saastumattomassa ympäristössä

(Howell 2014; Newman ym. 2018). Tällaiset murrokset ohjaavat alueitten kulttuurisia asetelmia ja niiden reaktioita ympäristöpoliittisiin ohjauspyrkimyksiin. Tunnistamisen syventäminen ja sen esteiden paljastaminen voi antaa välineitä kyseenalaistaa erilaisia kulttuurisia dominansseja ja mukauttamisia (Sikor ym. 2014).

Periferiastrategiat

Tutkimuskirjallisuuden perusteella perifeerisyyteen ja oikeudenmukaisuuteen murros-tilanteessa liittyy moninaisia haasteita ja tulkintoja, jotka tuottavat erilaisia alueellisia reaktioita. Perinteisen diffusionistisen näkökulman mukaan keskuksen menestys säteilee alueille hyvää ja periferioiden pitää tukea keskustun menestystä tai niistä tulee kehityksen ankkureita (Keating ym. 2004). Alueilla on monista eri syistä erilaiset valmiudet tukea keskuksen mallia, mikä tuottaa vaihtelevia periferiamalleja. Ideaalityypiset mallit ohjaavat epäoikeudenmukaisuuden tulkintoja poliittisessa kontekstissaan, joissa painottuvat vaihtelevasti esimerkiksi populistinen uhriutuminen, kilpailukyvyttömyys ja alueen omaehtoisuus (tai -varaisuus). Siksi ne edellyttävät erilaisia paikkakehystyksiä tunnustavan oikeudenmukaisuuden tarpeisiin. Kuten edellisestä luvusta kävi ilmi, se kulttuurisideologinen kehys, jonka kautta paikalliset tulkitsevat keskustun ehdottamia tai tarjoamia ideoita, sisältää syvällisiä tiedollisia ja moraalisia ennakkoehtoja.

Tutkimuskirjallisuudesta tunnistettujen yhteiskunnallisen murroksen tuottamien reaktioiden ja sopeutumiskeinojen perusteella tunnistimme ja määrittelimme neljä erilaista periferiastrategiaa, jotka kuvastavat sitä, miten alueet asemoivat itseään ja pyrkivät sopeutumaan murrokseen sekä luomaan itselleen roolia ja identiteettiä tuossa muutosprosessissa. Näiden eri strategioiden olennaiset piirteet on esitetty tämän luvun lopussa taulukossa 1.

Strategiat eivät välttämättä ole yksin sellaisenaan missään esiintyviä, vaan niitä tuotetaan ja toteutetaan usein yhtäaikaaisesti samalla alueella vaihtelevin voimasuhtein. Kuitenkin ne murrokseen liitetyt kokemukset ja näkemykset, jotka hallitsevat alueellista keskustelua, ohjaavat sopeutumisstrategiaa hallitsevan keskustelun ympärille. Strategiat ovat siis kulttuurisen itseymmärryksen ideaalityyppejä. Hallitseva sopeutumisstrategia voi myös määrittää sitä, millaiset alueen toimijat ja asukkaat otetaan osallisiksi murrosprosessiin liittyvään keskusteluun – keiden nähdään keskustelussa ilmentävän ”oikeanlaista kuvaa” alueesta ja sen väestöstä, ja keiden ehdoilla siirtymän oikeudenmukaisuutta tulkitaan. Ne siis ohjaavat hyväksytyn ja *tunnustettavan* epäoikeudenmukaisuuden tulkintoja erilaisissa poliittisissa konteksteissa. Seuraavissa alaluvuissa käsittelemme eri strategioita tarkemmin.

Katkeria periferia

Globaalit trendit, kuten kaupungistuminen, digitalisaatio ja raskaan teollisuuden siirtyminen kehittyviin maihin, ovat aiheuttaneet alueellista taantumaa, ruostevyöhykkeitä ympäri aiemmin kehittyneitä maita. Andrés Rodríguez-Pose (2018) kutsuu ilmiötä nimellä *Places that don't matter* – paikat, jotka eivät merkitse mitään. Ennen ylpästi alueellista rooliaan vaikkapa luonnonvarojen tuottajana toteuttaneet paikat kokevat itsensä merkityksettömiksi ja kyvyttömiksi uudessa maailmanjärjestyksessä. Heidät on jätetty jälkeen. Tällainen periferianäkemys vahvistaa helposti ajatusta syrjäalueiden tietoisesta kurittamisesta esimerkiksi ympäristösääntelyllä: ympäristön heikkenemistä ehkäisevien toimien maantieteellisen ja sosiaalisen vaihtelun on havaittu aiheuttavan usein syytöksiä toimien sosiaalisesta sokeudesta ja epäoikeudenmukaisuudesta (Devine-Wright 2013; Häyrynen & Hämeenaho 2020).

Ilmiötä vahvistaa se, että ympäristötoimet iskevät tavallisesti kovimmin niihin yhteisöihin, jotka kärsivät jo muutenkin yhteiskunnallisesta murroksesta poismuuton, väestön ikääntymisen ja julkisten ja yksityisten palvelujen vähenemisen kautta (Rodríguez-Pose 2018).

Joillakin alueilla tuulipuistojen sijoittamisen katsotaan nimenomaan johtuvan joidenkin alueiden alisteisesta asemasta suhteessa globaaleihin valtarakenteisiin. Silloin valtaa käyttävien keskusten näkökulmasta ”merkityksettömille” alueille löydetään vihreän siirtymän myötä uutta ”hyötykäyttöä”, joka joidenkin näkökulmien mukaan merkitsee paikallisia kustannuksia ja teknologiaprojektien maailmanlaajuisia hyötyjä (Devine-Wright 2013, 64).

Kyvyyttömyys saavuttaa annettuja kehitysstandardeja voi johtaa epävarmuuden kierteeseen (Keating ym. 2004, 27) ja luoda emotionaalisia lukkoja alueelliseen toime-liaisuuteen (Wilson 2013). Katkeraa asennetta oletettuun tai tosiasialliseen hyväksikäyt-töön voi vahvistaa sekin, jos nykyaikaiset käsitteet – ekosysteemipalvelut, biodiversi-teetti, uusiutuvat energiat, maisematuotanto – ovat vaikeasti ymmärrettäviä paikallisen ympäristön ja päivittäisten käytäntöjen kontekstissa (Norgaard 2011). Tällainen syrjäi-syyden mielentila vaikuttaa myös osapuolten tunnistamisen tapoihin eri politiikkatoimen-piteiden tapauksessa.

Tilanne voi tuottaa syrjäseutujen uhriutumista alueen etujen turvaamiseksi: esimerkiksi julkisuudessa alueen edustajat saattavat pyrkiä korostamaan ja jopa liioittelemaan alueellisia heikkouksia aluepoliittisen tuen oikeuttamiseksi. Keskusalueilla esiintyy toisinaan voimakasta kritiikkiä syrjäseutujen turhasta tukemisesta taloudellisesti menestyneempien alueiden kustannuksella (mm. Michelsen 2001). Silloin kotiseutua kohtaan tunnetusta sidoksesta tulee periferiassa helposti pakonomaista ja alueitten omaehtoista harkinnanvaraa kaventavaa sääntelyä, kotiseutumustasukaisuutta. Tavanomainen ilmiö maailmalla on viime vuosina ollut syrjäaluekatkeruuden populistinen välineellistäminen eli alueiden asukkaiden mobilisointi oletettua keskusvihollista vastaan (Scheiring 2020). Tämän seurauksena alueella keskitytään kestävyysmurrokseen ja sen oikeudenmukaisuuteen liittyvässä keskus-telussa erityisesti siihen, mitä menetetään.

Katkeraa periferiaa tuottava politiikka voikin edistää koko yhteiskunnan polarisaatiota: esimerkiksi syrjäseutuja erityisesti kurittava julkisen talouden leikkauslistoihin ja veronkoro-tuksiin keskittyvä politiikka voi lisätä puoluekartan polarisaatiota, vaikeuttaa hallitusyhteis-työtä ja vaadittavien kestävien poliittisten ratkaisujen aikaansaamista (Hübscher ym. 2023). Jos tämän lisäksi kestävyysmurrosta koskeva poliittinen keskustelu keskittyy ympäristön hyväksi vaadittaviin uhrauksiin sen sijaan, että kestävyysmurros nähtäisiin sosiaali-, talous- ja ympäristöpoliittisesti samansuuntaisina toimina, voi haavoittuvassa asemassa olevien äänestäjien näkökulmasta esimerkiksi oikeistopopulistien äänestäminen näyttäytyä vastavetona vallitseville suurille puolueille.

Lapissa ja Kainuussa kasvuhakuista EU-politiikkaa toteuttava strateginen aluesuunnit-telu on nostanut esiin antagonistisia asenteita paikallisissa (Mattila ym. 2023). Agonistinen suunnittelu, joka tunnustaa antagonismin ja konfliktit eikä pyri konsensuskeeseen, vaan vasta-puolien kunnioittavaan kohtaamiseen, voi muuntaa keskus-periferia-antagonismin hedel-mälliseksi dialogiksi ja luoda pohjaa vaihtoehtojen kehittymiseen alueiden koston sijaan (mt., 828). Keskus-periferia-antagonismi voi osaltaan tuottaa julkisen keskustelun tiede- ja luonnonsuojeluvastaisuutta, jos esimerkiksi luontokatoon liittyvän tutkimustiedon nähdään syntyneen alueen ulkopuolella. Viime vuosina ilmi tulleet suden salametsästystapaukset Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Savossa voi nähdä antagonistisina ilmauksina EU:n suur-petosääntelyä kohtaan ja oman käden oikeutena tilanteessa, jossa päättäntävalta on nähty menetetyksi alueelta.

Mimeettinen periferia

Keskusten hyvän tahdon varaan heittäytyminen on uusliberaalien talouskehitysstrategioiden valossa syrjäisille alueille riski (Harvey 2006). Periferioille vaihtoehtoinen strategia yhteis-kunnalliseen murrokseen sopeutumiseksi voi sen sijaan olla keskustoista käsin annettujen

kriteereiden ja tavoitteiden saavuttaminen keinolla millä hyvänsä alueellisista realiteeteista huolimatta.

Alueella saatetaan kokea välttämättömäksi seurata tai kopioida oletetun keskuksen antamaa esimerkkiä menestyksestä, jotta päästäisiin ulos marginaalista. Talusmaantieteilijä Richard Floridan (2002) henkisen pääoman teorian mukaan talouskasvua tapahtuu paikoissa, joissa on korkeasti koulutettuja ihmisiä ja luovuus kukoistaa. Perinteisten vaurausindikaattoreiden lisäksi on syntynyt erilaisia luovuutta kuvastavia indikaattoreita (esim. boheemi- ja gay-indeksi), joiden avulla mitataan oikeaa elämäntyyliä, vaihtelua ja erilaisuuden sietokykyä (mt.). Ideaalimallit löytyvät maailman metropoleista, joita eri kokoluokan paikkakunnat yrittävät eri tavoin tavoittaa.

Kehitys on johtanut monilla paikkakunnilla konsulttivetoisiin strategioihin, joilla ”heikkouksia” hiotaan piiloon (Kuusela & Ylönen 2013). Alueen havainnekuviissa käytetään houkuttelevia 3D-kuvia moderneista, puhtaista ja vihreistä kaupunkialueista, joissa asuu vain suoraryhtisiä ihmisiä (ks. esim. Karppi ym. 2015). Tyyli toimii nykypäivänä tunnustetun vihreän erottelun (*green distinction*) mukaisesti merkinä sosiaalisesta erottelusta (Horton 2003, 63, 67–69). Lähestymistapa voi kehittää investointihalukkuutta, mutta on samalla altis toistamaan stereotyyppisiä aluekäsitteitä (ks. edellä; Keating ym. 2004, 28). Toisin sanoen, samalla kun aluekulttuurin tulee syntyä ikään kuin vapaassa ja aidossa luomisprosessissa, sitä systemaattisesti tuotteistetaan pinnallisen eksotiikan avulla. Tällaisissa olosuhteissa ne toimijat, jotka eivät asetettuja standardeja täytä tai ovat osoitus alueen heikkouksista, uhkaavat jäädä ulkopuolisiksi alueeseen liittyvästä keskustelusta. Ongelmana on, että yleiset kriteerit saattavat olla niin vaativia, ettei niiden saavuttamiseen ole lähtökohtaisesti-kaan mahdollisuuksia.

Alistuva periferia

Vaikka alueen toimijat saattavat pyrkiä omaehtoisesti jäljittelemään ulkoa tulevia menestyksen malleja ja kriteereitä, ajetaan kriteereitä usein voimallisesti ja vaihtoehdotomasti myös suoraan ulkoa päin kytkemällä periferioiden ja niissä harjoitettavien valtelinkeinojen kehityksen suunta ja vaihtoehdot tiukasti globaaleihin rakenteisiin ja niissä asetettuihin tavoitteisiin. Esimerkiksi maatalouden on havaittu olevan hyvin riippuvaista tuotannon ja tehokkuuden maksimoimiseen perustuvista maatalouden tukirakenteista sekä keskittyneistä markkinoista, mikä rajoittaa maatalousyrittäjien vaihtoehtoja ja halukkuutta toimintansa kehittämiseksi (Kuhmonen & Siltaoja 2022; Vehmasto ym. 2023).

Halosen (2022, 121–122) mukaan kasvusta on tullut yleinen alueiden kehityksen perusedellytys ja menestyksen mittari, ja erityisesti vihreään talouteen liitetyillä kasvuodotuksilla on keskeinen rooli niin EU-tason kuin kansallisenkin tason kestävyyspolitiikan sekä maaseutupolitiikan kehittämistavoitteissa. Tällaisen politiikan myötä kasvu ja siihen pyrkiminen hinnalla millä hyvänsä näyttäytyvät ainoana myönteisen kehityksen vaihtoehtona myös sellaisilla alueilla, joiden kehitystrendi on ollut väestön ja talouden mittareilla mitattuna päinvastainen ja joiden olemassa olevat realiteetit, kuten työvoiman osaaminen ja saatavuus sekä infraan, investointeihin ja innovaatioihin kohdentuva rahoitus, eivät edes täytä tavoitteeksi asetetun kasvun edellytyksiä (Halonen 2022, 129–130).

Riippuvuus senhetkisistä makrotason rakenteista ja niissä vallitsevista kulloisistakin olosuhteista voi olla kohtalokasta alueen elinkeinotoimijoiden joustavuudelle ja sopeutumiskyvylle. Alueen fyysisten olosuhteiden asettamissa raameissa toimivat yksilöt pyrkivät parhaansa mukaan täyttämään rakenteiden asettamat vaatimukset ja kriteerit oman joustavuutensa kustannuksella. Mikäli rakenteissa ja sen asettamissa kriteereissä tapahtuu äkillisiä muutoksia, voi se olla kohtalokasta niistä riippuvaisiksi tehdyille toimijoille joustovaran ja vaihtoehtojen puuttuessa. Muualla asetettujen mallien ja kriteereiden täyttämässä epäonnistuminen, tai epäonnistuminen kriteereiden täyttämisestä huolimatta olosuhteiden muuttuessa, voivat puolestaan lisätä katkeruuteen perustuvan strategian vahvistumista.

Itsevarma periferia

Vaikka kestävyysmurrokseen liittyy periferioiden kannalta alisteisuuden, epäonnistumisen, epävarmuuden ja ulkopuolisuuden kokemusten riskejä, voivat jotkut perifeerisiksi miellettyjen alueiden ominaisuudet kääntyä myös vahvuuksiksi kestävyysmurroksen myötä. Vihreään siirtymään liittyvissä yhteiskunnan toiminnan teknis-taloudellisissa muutoksissa periferioiden on joissakin tutkimuksissa nähty olevan jopa erityisen hyvässä asemassa: esimerkiksi periferioiden jo olemassa oleva elinkeinorakenne ja biomassan tuotanto sekä maaseudun energiasiirtymää tukeva EU-politiikka voivat olla mahdollisuus periferioille uusiutuvan energian tuotantoon siirtymisessä (Chodkowska-Miszczuk ym. 2020). Uusiutuvan energian tuotannon kaltaisten uusien tulonlähteiden lisäksi vihreä siirtymä voi nostaa periferioiden yhteiskunnallista merkitystä alueena, jossa voidaan tuottaa sellaisia asioita, joita ei voida tuottaa järkevästi missään muualla. Tällöin periferia voi muodostua myös sinne hakeutuvien toimijoiden aktiiviseksi valinnaksi ja uusien innovaatioiden kehittämisen ympäristöksi (Munro 2019).

Toisaalta kestävyysmurros tuottaa myös epävarmuutta ja kulttuurisen tason muutosta arvoissa ja merkityksissä. Tämä voi johtaa esimerkiksi hyvinvoinnin ja elämänlaadun uudelleenmäärittelyihin. Uudet käsitykset hyvinvointiyhteiskunnan edellytyksistä, kuten siirtyminen kasvuun perustuvasta fossiilitaloudesta kestäväan kasvun jälkeiseen talouteen, tarjoavat uusia rooleja ja funktioita periferioille, sillä keskustoja suosivan individualismin ja kilpailun sijaan altruismin, kollektivismen ja yhteistyön kaltaisten arvojen on todettu vahvistavan tehokasta ilmastonmuutokseen vastaamista ja tukevan myös hyvinvointivaltion olemusta (Bailey 2015, 806–808). Harvaan asuminen tuo valtaviiran ulkopuolella olemisen lisäksi muitakin väljyyteen liittyviä etuja, kuten turmeltumatonta pohjavettä, maalämpökapasiteettia ja viruksille hankalampia leviämisalustoja. Nykyisin syrjäalueet toimivat monille retriittinä, johon vetäydytään vaikkapa etätöihin, lomanviettoon ja eläkkeelle.

Samalla harvaan asutut alueet voivat muodostua vastavoimaksi kosmopoliittisille keskuksille ja saada tilaa paikallisten vaihtoehtojen muotoiluun (Gløersen 2012; Eriksen 2017, 137). Ympäristönäkökulmasta olisi tärkeää saada kanavoitua alueitten erilaisuutta politiikkatoimien kannalta kannustavaan suuntaan esimerkiksi lähituotantoon, uusiutuvan energian tuotantoon ja immateriaalitalouteen puhtaan resurssivoiman sijasta. NSPA-alueet (*Northern Scarsely Populated Areas*) on nähty ideaalityyppisinä bio- ja vihreinä talouksina, koska niillä on läheinen yhteys luontoon, ”viimeisiä erämaita” luontomatkailuun ja tilaa tuulipuistoihin. Syrjäiset yhteisöt voisivat siis hyödyntää ekologisen poikkeuksellisuutensa ja perinteisten elämäntapojensa elementtejä luovasti ja valikoivasti vastatakseen nykyajan haasteisiin. Tällainen paikallinen eetos vahvistaa ajatusta paikallisten ongelmien ”ulkopuolisista” paremmasta tuntemuksesta ja viittaa siihen, että ympäristösääntelyä ohjaavat keskuksat ovat itse menettäneet yhteyden luontoon (Eriksen 2017, 148).

Aidosti paikallisina pidetyt elementit voivat myös olla peräisin ”paikallisuuden globaalista formaatista” (Keating ym. 2004, 176; Häyrynen & Semi 2019). Siinä ulkopuolisille tarjotaan eksoottisia erikoisuuksia, jotka paikalliset itse tietävät ”tuotteiksi”. David Harvey (2006) katsoo, että kaikkein edistyneimmissä ja menestyneimmissä strategioissa osataan hyödyntää kulttuurista sosialisatiota, joka on syvästi juurtunut alueellisiin perinteisiin. Tästä näkökulmasta katsottuna eri vahvuudet olisivat globaalisti hallitsevien trendien sovelluksia, eivätkä todellisia vaihtoehtoja niille. Finke (2013) muistuttaa, ettei kuitenkaan kannata aliarvioida yksilöiden omaa tahtoa nojata paikallisiin perinteisiin ja kulttuuriin identiteettiään esittäessään.

Maaseutualueiden kehitystä käsittelevässä tutkimuksessa on jo aiemmin havaittu, että sellaiset harvaan asutut alueet, jotka kykenevät tunnistamaan omat fyysiset ja sosiaaliset erityispiirteensä ja hyödyntämään niitä luovasti yhteiskunnan muutostilanteissa erilaisten paikallisten ja ylipaikallisten verkostojensa avulla, voivat pärjätä aluekehitystä tarkastelevien mittareiden valossa kohtuullisesti myös tiheämmin asuttuihin alueisiin verrattuna (esim.

Donner-Amnell 2020). Omien erityispiirteiden hyödyntämiseen perustuva itsevarman periferian strategia on yhteydessä alueiden sisäsyntyiseen elinvoimaisuuteen: elinvoimainen alue kykenee houkuttelemaan asukkaita ja myös pitämään heistä kiinni tarjoamalla heille elämisen välttämättömien perusedellytysten lisäksi jotain sellaista lisäarvoa, jota muualla ei ole (Salmivuori 2022). Kestävyyismurros voi luoda uusia edellytyksiä syrjäseuduilla olevan lisäarvon havaitsemiselle myös alueiden ulkopuolelta. Tuota lisäarvoa ei kuitenkaan voi tuoda alueille ulkopuolelta, vaan se muodostuu alueilla sisäsyntyisesti alueella olemassa olevien ominaisuuksien pohjalta. Periferioiden olemassa olevien ominaisuuksien realisoituminen vahvuuksiksi ja vetovoimatekijöiksi yhteiskunnan fyysisten ja kulttuuristen muutosten myötä edellyttää alueelta kykyä ja resursseja tunnistaa omia erityispiirteitään ja ylläpitää ja vahvistaa niitä aktiivisesti ja omaehtoisesti.

Taulukko 1. Periferioiden sopeutumisstrategioiden ominaisuuksia.

Table 1. Some characteristics of adaptation strategies of peripheries.

Strategia	Strategian valintaa hallitsevat kokemukset	Tavoitteet	Keinot	Ketkä alueella hallitsevat oikeudenmukaisuus-keskustelua
Katkeria	Epävarmuus, merkityksettömyys, osattomuus, elämisen kohtuuton vaikeutuminen	Julkisen tuen maksimoiminen, muutoksen toteutumisen vastustaminen	Uhriutuminen, omien heikkouksien alleviivaaminen, kapinointi muutosta ajavia tahoja vastaan	Ne, jotka kärsivät (esim. työpaikkansa tai elinkeinonsa menettäneet / mahdollisesti menettävät)
Mimeettinen	Epävarmuus olemassa olevien ominaisuuksien ja resurssien sopivuudesta ja riittävydestä	Investointien houkuttelu, ulkopuolelta otettujen kriteereiden täyttäminen	Omien heikkouksien piilottaminen, vahvuuksien arvioiminen ja kehittäminen ulkoa päin	Sellaiset toimijat, jotka onnistuvat täyttämään ulkoa otetut kriteerit
Alistuva	Ulkoa päin tulevien kriteereiden ja tavoitteiden koettu vaihtoehtottomuus	Ulkopuolelta annettujen kriteereiden täyttäminen, epäonnistujan leiman välttely	Ulkoa tuleviin kriteereihin ja tavoitteisiin sopeutumaan pyrkiminen alueellisista realiteeteista välittämättä	Sellaiset toimijat, jotka pyrkivät täyttämään ulkoa annetut kriteerit
Itsevarma	Havaitut uudet mahdollisuudet ja olemassa olevien resurssien potentiaali	Riippumattomuus, resilienssi, uusien omaleimaisten ratkaisujen ja innovaatioiden kehittäminen	Omien vahvuuksien ja heikkouksien tunnistaminen ja tunnistaminen sisältä päin, vahvuuksiin keskittyminen ja omaleimaisuuden ylläpitäminen ulkoa annetuista kriteereistä huolimatta	Paikallista omaleimaisuutta (hyvässä ja pahassa) ja paikallisia ratkaisuja ilmentävät toimijat

Johtopäätökset

Kestävyyshurrokseseen liittyy yhteiskunnan toimintaan vaikuttavia muutoksia. Näistä osa on hallittuja, teknisiä ja tuotannollisia yhteiskunnan nykyisten rakenteiden ja toimintojen jatkumisen varmistamiseen perustuvia muutoksia, kuten uusiutuvan energian edistämiseen liittyvät hankkeet. Osa on kuitenkin laajoja ja hallitsemattomia, vaikeasti ohjattavia ekologisia, kulttuurisia ja sosiaalisia muutoksia, jotka saattavat kyseenalaistaa nyky-yhteiskunnan rakenteita, talousjärjestelmää ja toimintalogiikkaa. Niitä tuottavat esimerkiksi ilmaston ja luonnon radikaali muuttuminen ja muuttoliikkeet. Näihin muutoksiin liittyy syrjäseuduilla epävarmuuden ja menettämisen uhan kokemuksia. Toisaalta ne voivat tuottaa uusia tarpeita ja uutta lisäarvoa raottaen ovia uusille paikallisille ratkaisuille.

Kestävyyshurroksen vaatimien toimien vaikutukset ovat vaikeasti ennustettavissa. Todennäköistä silti on, että hurrokseseen vastaaminen asettaa lisäpaineita hyvinvointisektorille sekä haavoittuvimmille ihmisille ja yhteisöille (Bailey 2015, 800–801). Vaikutukset voivat olla suoria, kuten energian hinnan nousu ja verotuksen kiristyminen, tai kerrannaisia, kuten erilaiset tuotantorakenteen muutokset. Periferioissa vaikutukset kasautuvat rakenteellisten epäoikeudenmukaisuuksien sekä aiempien hurrosten aiheuttamien vaikutusten päälle. Ympäristökriisiin vastaamatta jättäminen loisi kuitenkin näitäkin suurempia sosio-ekologisia riskejä juuri haavoittuville ihmisryhmille ja lisäksi siten sosiaalista eriarvoisuutta (mt., 802; Matthies & Närhi 2016, 4).

Syrjäseudut ovat usein yhteiskunnan alkutuotantoalueen roolissa. Koska poliittinen ja taloudellinen valta mukaan lukien yhteiskunnallisten siirtymien keinojen ja tavoitteiden määrittelyvalta keskittyvät keskuksiin, voi kestävyyshurrokseseen liittyviin laajoihin ja nopeisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin sopeutuminen olla syrjäseuduille haasteellista. Vihreän siirtymän myötä syntyvä kasvu voi tuottaa taloudellisia hyötyjä tuotantoalueena toimiville periferioillekin. Toisaalta maankäyttöön ja alkutuotantoon liittyvät suuret ja nopeat muutokset saattavat vähentää alueellisesti merkittävien elinkeinojen työllistävyyttä tai ajaa ne kokonaan alas nopeammin kuin uusia korvaavia työpaikkoja tulee tilalle. Samalla vihreän siirtymän aiheuttama kiristynyt kilpailu esimerkiksi maasta ja tietyistä kriittisistä mineraaleista tai ruoantuotannon tehostamisen tarpeet ilmastonmuutoksen takia voivat rajoittaa alueyhteisöjen itsemääräämisoikeutta ja syventää entisestään periferioiden asemaa alkutuotantoalueina. Tämä lisää niiden alistaisuutta ulkoisille rakenteille ja kasvattaa niiden haavoittuvaisuutta luonnonvarojen käyttöä ja kysyntää säätelevien globaaleiden markkinoiden heilahduksille. Samalla luontokadon aiheuttamat paineet luonnonsuojelun ja luonnon ennallistamisen lisäämiseksi kohdentuvat myös syrjäseuduille. Luonnon ja luonnonvarojen käyttö ja käytön rajoitukset määrittelevät ja rajoittavat syrjäseuduilla elävien ihmisten toimintaa.

Toisaalta kestävyyshurrokseseen liittyy muutoksia esimerkiksi kulutuskulttuurissa ja hyvinvointiin liittyvissä käsityksissä samalla, kun erilaiset sosiaaliset ja ekologiset kriisit koettelevat yhteiskunnan vanhoja rakenteita ja toimintoja pakottaen yhteiskunnan tavoittelevaan toiminnoilleen kestävyttä oman jatkuvuutensa turvatakseen. Tällöin jotkut periferioiden ominaisuudet ja erityispiirteet voivat näyttäytyä myös itsenäisinä, yhteiskunnan perinteisistä järjestyksistä riippumattomina mahdollisuuksina ja vaihtoehtoina ihmiselämälle ja -toiminnalle.

Muutoksiin liittyvät epävarmuudet syventävät valtakamppailuja erilaisten ryhmien ja näkökulmien välillä. Alueilla hallitsevat hurroksen tuottamat kokemukset ja näkökulmat vaikuttavat siihen, kuinka alueyhteisöt kykenevät ominaisuuksiaan tunnistamaan ja hyödyntämään pyrkiessään sopeutumaan kestävyyshurroksen tuottamiin muuttuviin olosuhteisiin, ja millaisen sopeutumisstrategian ne kestävyyshurroksessa valitsevat. Noiden kokemusten ja näkökulmien perustalta hallitsevaksi nousevassa strategiassa alue asemoi itseään ja asukkaitaan hurroksessa, jolloin hallitseva strategia muodostaa kehityksen hurroksen oikeudenmukaisuuden tulkitsemiselle. Hallitseva strategia saattaa syventää alueella vallitsevia

sosiaalisia jaotteluja ja vaikuttaa siihen, mitkä ovat alueella elävien yksilöiden ja yhteisöjen mahdollisuudet sopeutua murroksen tuottamiin haasteisiin ja päästä osallisiksi muutosten luomista uusista mahdollisuuksista. Periferioihin ja niiden sopeutumiseen liitettyjä tekijöitä analysoimalla tunnistimme neljä erilaista periferiastrategiaa. Nämä ovat osattomuuden ja menettämisen kokemuksiin perustuva katkeran periferian strategia, omaa riittävyttä kohtaan tunnetusta epävarmuudesta ponnistava ja ulkoa otettujen kriteereiden täyttämiseen tähtäävä mimeettisen periferian strategia, alueen kehityksen kannalta ulkoa tulevien kriteereiden ja tavoitteiden koettuun vaihtoehdottomuuteen perustuva alistuvan periferian strategia sekä sisäsyntyisen omaleimaisuuden hyödyntämiseen perustuva itsevarman periferian strategia.

On olemassa riski, että siirtymät lisäävät epäoikeudenmukaisuuden, ulkopuolisuuden, kyvyttömyyden ja epäonnistumisen kokemuksia periferioissa elävän väestön keskuudessa. Näillä kokemuksilla on seuraamuksia alueiden sosiaaliselle ja kulttuuriselle ilmapiiirille (Häyrynen & Hämeenaho 2020), ja ne toimivat myös kasvualustana maantieteelliselle ja sosiaaliselle vastakkainasettelulle kuten myös ulkopuolisen sanelun ja ”eliitin” vastustamisen varaan perustuvalla populismille (Williams & Doyon 2019, 144–145). Seurauksena on antagonismin ja konfliktien riskin lisääntyminen, perifeeristen alueiden entistä voimakkaampi yhteiskunnallinen syrjäytyminen sekä kestävyysmurroksen alueellisen hyväksyttävyyden ja toteutumisen vaarantuminen.

Ihmisten yhteiskunnallisissa siirtymissä kokemien epäoikeudenmukaisuuksien tunnistamiseen liittyvät keskustusten ja niiden reuna-alueiden väliset ristiriidat ovat kulttuurisesti monisyisiä ja usein manipuloituja. Epäoikeudenmukaisuuksien syynä ovat usein pitkäkestoiset sosiokulttuuriset ja institutionaaliset prosessit ja perinteet, jotka tunnistavat yksilöitä, yhteisöjä ja sosiaalisia ryhmiä epätasaisesti (esim. Williams & Doyon 2019, 147): epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia syntyy menetetyistä yritystoiminnasta tai työpaikasta taikka niiden kerrannaisvaikutuksista yhteisöön. Menettäessään perinteisen suhteensa luontoon elinkeinona ihmiset saattavat menettää myös luontoon ja luonnonvaraan perustuvan historiallisen identiteettisidoksensa sekä siihen liittyvän omanarvontuntonsa (Norgaard 2011). Tunnustavan oikeudenmukaisuuden onkin vaikeaa löytää tie alueen perinteisen sosiokulttuurisen hierarkian läpi esimerkiksi yksilöiden identiteettiin ja merkityksiin liittyvien tarpeiden äärelle. Oikeudenmukaisuuden toteutumisen kannalta tämä olisi kuitenkin tarpeellista.

Toisaalta epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia syntyy myös kotiseudun ympäristön tilaan kohdentuvasta huolesta. Näin samalle luontoon kohdistuvalle toiminnalle annetaan täysin vastakkaisia moraalisia tulkintoja eri yhteisöissä ja samassa yhteisössä eri yksilöiden välillä. Tunnistukseen perustuvan oikeudenmukaisuuden sekä kestävyysmurroksen hyväksyttävyyden olennainen osa on luontoon ja luontoon liittyvien käytäntöjen tarpeiden, arvojen ja etujen moninaisuuden tunnustaminen. Todenmukaisen kuvan muodostaminen alueista edellyttää syrjäseutujen ihmisten osallisuuden ja kapasiteetin nostamista muutosten kohtaamiseksi epäoikeudenmukaisuutta ylläpitävän ja uhritumista tuottavan tyypittelyn sijaan.

Kestävyysmurrosta kapeamman vihreän siirtymän teknis-taloudelliset ja keskitetyt keinovalikoimat, kuten vaikkapa liikenteen sähköistäminen, keskitetty ydinvoimatuotanto tai metsätalouden kuitupuutuotanto, eivät tue alueellisia erityispiirteitä ja niistä ponnistavia uusia innovaatioita. Yhteiskunnan olemassa olevien rakenteiden ja valtasuhteiden säilyttämiseen pyrkivästä keskustelutoiminnasta ohjatusta siirtymästä hioutuvat erityispiirteet pois niin ekologisissa kuin sosiaalisissa olosuhteissa. Siksi epäreiluus rakentuu niihin sisään, ja syrjäseutujen ihmisten asema ja tulevaisuuskuvat ovat ulkopäin annettuja.

Sekä politiikan että tutkimuksen sektorirajat ylittävän kestävyysmurroksen ja sen oikeudenmukaisuuden tulkinnat tarjoavat periferioille perinteisestä luonnonvaraperiferia-asemasta poikkeavan aseman kestävyysmurroksessa. Työn, hyvinvoinnin ja elämänlaadun uudelleenmäärittely avaa aiemmin syrjäisille alueille uusia yhteiskunnallisia arvoja

ja merkityksiä. EU- tai valtiotason ohjauspolitiikasta riippumattoman hyvinvoinnin ja toiminnan tukeminen mahdollistaa paikallisten antagonististen voimien kääntämisen todelliseksi alueelliseksi vahvuudeksi.

Pohdinta

Määrittelimme alussa kestävyysmurroksen kaikille yhteiskunnan sektoreille ulottuvana yhteiskunnan rakenteellisiin muutoksiin, ekologiseen kestävyys- ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen tähtäävänä murroksena. Kestävyysmurros voi tähdätä ekologisen hyvinvointivaltion kehittämiseen (Huttunen & Rekola 2021, 156), mikä tarkoittaa pohjoismaisen hyvinvointivaltion sopeuttamista ekologisen kantokyvyn rajoihin ja kansalaisten toimintamahdollisuuksien vahvistamista oikeudenmukaisen murroksen aikaansaamiseksi (Hirvilammi ym. 2016; Hirvilammi ym. 2021). Syrjäseutujen näkökulmasta oikeudenmukaisen kestävyysmurroksen edellytys on, että politiikkatoimet ovat hyväksyttäviä paikallisen, yhteisöllisesti määritellyn hyvinvoinnin kannalta. Keskeistä on, että kaikkein marginalisoituneimmatkin ihmiset pääsevät osallistumaan niin toimintaan kuin päätöksentekoonkin ja hyötyä osallisuudestaan (Matthies & Närhi 2016). Hyväksyttävyys edellyttää, että toimien todellinen vaikuttavuus kestävyysmurrokseen on osoitettavissa eikä kestävyysmurrosta käytetä entistä intensiivisemmän luonnonvarojen ylikäytön perusteettomana perusteluna.

Rakenteelliset, ekologiset ja sosiaaliset hyvinvointia ja oikeudenmukaisuutta edistävät muutokset edellyttävät hyvinvoinnin uudelleen määrittelyä ja laajempaa ymmärtämistä niin työn käsitteessä kuin talous- ja sosiaalipolitiikassakin (Esim. Duggan 2013; Hirvilammi & Helne 2014; Hirvilammi ym. 2016). Kuten Huttunen ja Rekola (2021, 157) toteavat, kapeasti ymmärretty oikeudenmukaisuus voi rajoittaa kestävyysmurroksen toteutumista, jos ihmisten ja ympäristön hyvinvointi erotetaan toisistaan tai jos oikeudenmukaisuuden vaadetta sovelletaan vain esimerkiksi alueellisesta näkökulmasta yksilön oikeuksia painottaen. Ekologinen solidaarisuus yhdistäisi heidän mukaansa eri politiikkasektorit reilun kestävyysmurroksen toteuttamiseen laajentaen ihmiskeskeisen yhteisökasityksen koskemaan myös ekosysteemiä. Periferioissa luontosuhteen raja voi olla häilyvämpi kuin keskuksissa työn, toimeliaisuuden ja vapaa-ajan kietoutuessa ympäröivään luontoon. Periferioista voisi löytyä luontevia politiikkasektorirajat ylittäviä kestävyysaloitteita tai tutkimusaiheita.

Sektoripolitiikka voi pahimmillaan synnyttää ongelmia politiikkojen toteutuksen tehokkuudessa sekä kustannuksia niiden erisuunnaisista, toisiaan syövästä vaikutuksista johtuen (Walliman 2013). Ympäristö- ja sosiaalipolitiikan yhdistäminen vaatii sen, että politiikkatavoitteet nähdään työvoima- ja sosiaalitaloudessa, aluehallinnossa ja ympäristöpolitiikassa toisiaan edistävinä. Kestävyysmurroksen hyötyjen ja haittojen jakautumisen epätasaisuuteen liittyvät yhteydet tulisi tunnistaa, eikä periferioiden tulevaisuutta määrittelevien tahojen tulisi hämärtää näitä riippuvuussuhteita tai kaventaa siirtymien keinovalikoimaa, vaan pyrkiä reilun kestävyysmurroksen toteuttamiseen moninaisten periferia-asukkaiden toimijuutta tukien.

Kiitokset

Artikkelin kirjoittamista on osin tukenut Suomen Kulttuurirahaston Kestävyysmurroksen marginaalit -hankkeelle myöntämä Argumenta-apuraha. Lisäksi haluamme kiittää artikkelimme työstämisessä auttaneita kahta anonymia vertaisarvioijaa arvokkaista kommentteistanne.

Kirjoittajien kontribuutiot

Kirjoittajat on merkitty aakkosjärjestyksessä. Kaikki osallistuivat tämän tutkimuksen tekemiseen tasa-arvoisesti.

Lähteet

- Albrecht, E. & Åkerman, M. (2016) Soidensuojelun osallistaminen ympäristöpolitiikan kokeiluna. *Alue ja Ympäristö* 45(2) 4–19. <<https://aluejaymparisto.journal.fi/article/view/60639>>.
- Bailey, D. (2015) The Environmental Paradox of the Welfare State: The Dynamics of Sustainability. *New Political Economy* 20(6) 793–811. <https://doi.org/10.1080/13563467.2015.1079169>
- Bodwitch, H., Song, A.M., Temby, O., Reid, J., Bailey, M. & Hickey, G.M. (2022) Why New Zealand's Indigenous reconciliation process has failed to empower Maori fishers: Distributional, procedural, and recognition-based injustices. *World Development* 157: 105894. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2022.105894>
- Boillat, S. & Berges, F. (2013) Perception and interpretation of climate-change among Quechua farmers of Bolivia: Indigenous knowledge as a resource for adaptive capacity. *Ecology and Society* 18(4) 21. <<https://www.jstor.org/stable/26269399>>.
- Chodkowska-Miszczuk, J., Martinat, S., Kulla, M. & Novotný, L. (2020) Renewables projects in peripheries: determinants, challenges and perspectives of biogas plants – insights from Central European countries. *Regional Studies, Regional Science* 7(1) 362–381. <https://doi.org/10.1080/21681376.2020.1807399>
- Ciplet, D. & Harrison, J.L. (2020) Transition tensions: mapping conflicts in movements for a just and sustainable transition. *Environmental Politics* 29 (3) 435–456. <https://doi.org/10.1080/09644016.2019.1595883>
- Clayton, S. (2020) Conservation psychology and climate change. Teoksessa Claude, H., Rockström, J. & Stern, N. (toim.) *Standing up for a Sustainable World. Voices of Change* 10–23. Edward Elgar Publishing, UK/USA. <https://doi.org/10.4337/9781800371781>
- Coenen L. & Truffer B. (2012) Places and spaces of sustainability transitions: geographical contributions to an emerging research and policy field. *European Planning Studies* 20(3) 367–374. <https://doi.org/10.1080/09654313.2012.651802>
- Devine-Wright, P. (2013) Think global, act local? The relevance of place attachments and place identities in a climate changed world. *Global Environmental Change* 23(1) 61–69. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2012.08.003>
- Dijkstra, L., Poelman, H. & Rodríguez-Pose, A. (2020) The geography of EU discontent. *Regional Studies* 54(6) 737–753. <https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1654603>
- Donner-Amnell, J. (2020) Elinvoimaista ja kestävä kehitystä kasvuseutujen ulkopuolella? Tapaustutkimukset Jämtlandista ja Kainuusta. *Terra* 132(3) 115–131. <https://doi.org/10.30677/terra.95473>
- Duggan, L. (2013) Social Policy Is Environmental Policy: Paid Work, Unpaid Care Work, Gender, and Ecology. Teoksessa Walliman, I. (toim.) *Environmental Policy is Social Policy – Social Policy is Environmental Policy. Toward Sustainability Policy* 167–179. Springer, New York.
- Eckersley, R. (2020) Greening states and societies: from transitions to great transformations. *Environmental Politics* 30(1–2) 245–265. <https://doi.org/10.1080/09644016.2020.1810890>
- Eriksen, T.H. (2017) *Overheating: an anthropology of accelerated change*. Pluto-Press, Lontoo. <https://doi.org/10.2307/j.ctt1cc2mxj>
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2021/1056 oikeudenmukaisen siirtymän rahaston perustamisesta. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32021R1056>> 29.5.2023.
- Felder, F.A. (2016) "Why can't we all get along?" A conceptual analysis and case study of contentious energy problems. *Energy Policy* 96 711–716. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2016.06.038>
- Finke, P. (2013) A brief outline of evolutionary cultural ecology. Teoksessa Arnold, D.P. (toim.) *Traditions of systems theory: major figures and contemporary developments* 250–262. Routledge, New York.
- Fischer, A.M. (2015) The End of Peripheries? On the Enduring Relevance of Structuralism for Understanding Contemporary Global Development. *Development and Change* 46(4) 700–732. <https://doi.org/10.1111/dech.12180>
- Florida, R. (2002) *The Rise of the Creative Class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. Basic Books, New York.
- Geels, F.W., Sovacool, B.K., Schwanen, T. & Sorrell, S. (2017) The Socio-Technical Dynamics of Low-Carbon Transitions. *Joule* 1(3) 463–479. <https://doi.org/10.1016/j.joule.2017.09.018>
- Gloersen, E. (2012) Reviewing the Theory and Practice of European Applied Territorial Research on Mountains, Islands and Sparsely Populated Areas. *Regional Studies* 46(4) 443–457. <https://doi.org/10.1080/00343404.2012.665989>

- Golubchikova, O. & O'Sullivan, K. (2020) Energy periphery: Uneven development and the precarious geographies of low-carbon transition. *Energy & Buildings* 211 109818. <https://doi.org/10.1016/j.enbuild.2020.109818>
- Gürtler, K. & Herberg, J. (2021) Moral rifts in the coal phase-out – how mayors shape distributive and recognition-based dimensions of a just transition in Lusatia. *Journal of Environmental Policy and Planning* Volume 23(2) 194–209. <https://doi.org/10.1080/1523908X.2021.1992267>
- Hall, S. (2021) *Identiteetti*. Käännös Lehtonen, M. & Herkman, J. Vastapaino, Tampere.
- Hälonen, M. (2022) Multiple meanings and boundaries of growth in shrinking regions in East and North Finland. *Fennia* 200(2) 120–136. <https://doi.org/10.11143/fennia.119537>
- Hälonen, M., Näyhä, A. & Kuhmonen, I. (2022) Regional sustainability transition through forest-based bioeconomy? Development actors' perspectives on related policies, power, and justice. *Forest Policy and Economics* 142 102775 <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2022.102775>
- Harvey, D. (2006) *Spaces of Global Capitalism. Towards a theory of uneven geographical development*. Verso, Lontoo.
- Hirvilampi, T. & Helne, T. (2014) Changing Paradigms: A Sketch for Sustainable Wellbeing and Ecosocial Policy. *Sustainability* 6(4) 2160–2175. <https://doi.org/10.3390/su6042160>
- Hirvilampi, T., Matthies, A.-L., Närhi, K. & Stamm, I. (2016) Kestävää siirtymää edistäviä työn ja toimeentulon muotoja – Analyysi kirjallisuudesta. *Janus* 24(4) 301–319. <<https://journal.fi/janus/article/view/60251>>.
- Hirvilampi, T., Peltomaa, J. & Mervaala, E. (2021) Kohti ekohyvinvointivaltiota. *Alue ja Ympäristö* 50(2) 1–7. <https://doi.org/10.30663/ay.112817>
- Horton, D. (2003) Green distinctions: the performance of identity among environmental activists. *The Sociological Review* 51(2) 63–77. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2004.00451.x>
- Howell, R.A. (2014) Investigating the long-term impact of climate change communications on individuals' attitudes and behaviour. *Environment and Behavior* 46(1) 70–101. <https://doi.org/10.1177/0013916512452428>
- Hübscher, E., Sattler, T. & Wagner, M. (2023) Does Austerity Cause Polarization? *British Journal of Political Science* 53(4) 1170–1188. <https://doi.org/10.1017/S0007123422000734>
- Hughes, M. & Duffy, C. (2018) Public involvement in health and social sciences research: A concept analysis. *Health Expectations* 21(8) 1183–1190. <https://doi.org/10.1111/hex.12825>
- Huttunen, S. & Rekola, A. (2021) Reilu siirtymä, ekologinen solidaarisuus ja kestävyysmurroksen mahdollisuus. *Alue ja Ympäristö* 50(2) 154–164. <https://doi.org/10.30663/ay.109042>
- Häyrynen, S. & Hämeenaho, P. (2020) Green clashes: cultural dynamics of scales in sustainability transitions in European peripheries. *Palgrave Communications* 6. <https://doi.org/10.1057/s41599-020-0472-x>
- Häyrynen, S., Keinonen, T. & Kärkkäinen, S. (2021) Promoting Environmental Citizenship Through Local Socio-Cultural Traditions in Science Education. *Discourse and communication for sustainable education* 12(2) 5–30. <https://doi.org/10.2478/dcse-2021-0013>
- Häyrynen, S. & Semi, J. (2019) Revitalizing the Successful Past in the North: Narratives of Change in the Peripheral Post-Industrial City of Kajaani, Finland. *Urban Science* 3(4) 110. <https://doi.org/10.3390/urbansci3040110>
- Kaakinen, E., Massa, S. & Tolvanen, P. (2019) Kuka kutsui suden? Yle Uutiset 10.04.2019. <<https://yle.fi/a/3-10727948>>. 29.5.2023.
- Karppi, I., Leino H. & Jokinen A. (2015) Kohti hyväksyttävää tiivistysrakentamista. Teoksessa Häkli, J., Vilkko, R. & Vähäkylä, L. (toim.) *Kaikki kotona. Asumisen uudet tuulet* 113–133. Gaudeamus, Helsinki.
- Keating, M., Loughlin, J. & Deschouwer, K. (2004) *Culture, Institutions and economic Situations. A Study of Eight European Regions*. Edward Elgar, Cheltenham.
- Krawchenko, T.A. & Gordon, M. (2021) How Do We Manage a Just Transition? A Comparative Review of National and Regional Just Transition Initiatives. *Sustainability* 13(11) 6070. <https://doi.org/10.3390/su13116070>
- Kuhmonen, I. & Siltaoja, M. (2022) Farming on the margins: Just transition and the resilience of peripheral farms. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 43 343–357. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2022.04.011>
- Kutal, M., Kovařík, P., Kutalová, L., Bojda, M. & Dušková, M. (2018) Attitudes towards large carnivore species in the West Carpathians. Teoksessa Hovardas, T. (toim.) *Large Carnivore Conservation and Management. Human dimensions* 168–189. Routledge, Lontoo. <https://doi.org/10.4324/9781315175454>
- Kuusela, H. & Ylönen, M. (2013) *Konsultidemokratia: miten valtiosta tehdään tyhmä ja tehoton*. Gaudeamus, Helsinki.
- Köhler, J., Geels, F.W., Kern, F., Markard, J., Onsogod, E., Wiecezorek, A., Alkemade, F., Avelino, F., Bergek, A., Boons, F., Fünfschilling, L., Hess, D., Holtz, G., Hyysalo, S., Jenkins, K., Kivimaa, P., Martiskainen, M., McMeekin, A., Mühlemeier, M.S., Nykvist, B., Pel, B., Raven, R., Rohrer, H., Sandén, B., Schot, J., Sovacool, B., Turnheim, B., Welch, D. & Wells, P. (2019) An agenda for sustainability transitions research: State of the art and future directions. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 31 1–32. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2019.01.004>
- Massa, I. (1994) *Polyjoinen luonnontaloudet. Suunnistus ympäristöhistoriaan Lapissa ja Suomessa*. Gaudeamus, Tampere.
- Matthies, A.-L. & Närhi, K. (2016) Introduction. It is the time for social work and social policy research on the ecosocial transition. Teoksessa Matthies, A.-L. & Närhi, K. (toim.) *The Ecosocial Transition of Societies: The Contribution of Social Work and Social Policy* 1–13. Taylor & Francis Group, Lontoo.

- Mattila, H., Purkharthofer, E. & Humer, A. (2023) Governing ‘places that don’t matter’: agonistic spatial planning practices in Finnish peripheral Regions. *Territory, Politics, Governance* 11(4) 813–832. <https://doi.org/10.1080/21622671.2020.1857824>
- Michelsen, K. (2001) Onko korkeakoulujen hajasijoitus sittenkään menestystarina? *Tieteessä tapahtuu* 19(6) 34–35. <<https://journal.fi/tt/article/view/58077>>.
- Moisio, S. (2012) *Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasubteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Vastapaino, Tampere.
- Mokka, R. (2018) Vain suuret kaupungit synnyttävät kaikkia hyödyttäviä ideoita. *Yle Uutiset* 21.3.2018. <<https://yle.fi/uutiset/3-10125487>>. 29.5.2023.
- Mudd, G.M. (2022) Future mineral demand. Climate change and materials for the energy transition. Teoksessa Yakovleva, N. & Nickless, E. (toim.) *Routledge Handbook of the Extractive Industries and Sustainable Development*. Routledge, Lontoo. <https://doi.org/10.4324/9781003001317>
- Munro, F.R. (2019) The geography of socio-technical transitions: Transition-periphery dynamics. *The Geographical Journal* 185(4) 447–458. <https://doi.org/10.1111/geoj.12306>
- Newman T., Nisbet E. & Nisbet M. (2018) Climate change, cultural cognition and media effects: worldviews drive news selectivity, biased processing, and polarized attitudes. *Public Understanding of Science* 27(8) 985–1002. <https://doi.org/10.1177/0963662518801170>
- Norgaard, K.M. (2011) *Living in denial: climate change, emotions and everyday life*. MIT Press, Cambridge.
- O’Sullivan, K., Golubchikov, O. & Mehmood, A. (2020) Uneven energy transitions: Understanding continued energy peripheralization in rural communities. *Energy Policy* 138 111288. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2020.111288>
- Paasi, A. (2003) Region and place: regional identity in question. *Progress in Human Geography* 27(4) 475–485. <https://doi.org/10.1191/0309132503ph439pr>
- Patterson, J., Schultz, K., Vervoort, J., van der Hel, S., Widerberg, O., Adler, C., Hurlbert, M., Anderton, K., Sethi, M. & Barau, A. (2017) Exploring the governance and politics of transformations towards sustainability. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 24 1–16. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2016.09.001>
- Pellikka, J. & Hiedanpää, J. (2020) *Kansalaisten sisusuhde*. Luonnonvarakeskus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-020-5>
- Peters, B.G. (2017) What is so wicked about wicked problems? A conceptual analysis and a research program. *Policy and Society* 36(3) 385–396. <https://doi.org/10.1080/14494035.2017.1361633>
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto (2022) Pohjois-Karjalan alueellinen oikeudenmukaisen siirtymän suunnitelma. <https://pohjois-karjala.fi/wp-content/uploads/2022/12/JTF_21.12.2022.pdf>.
- Rakennerahastot (2023) Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF). <<https://rakennerahastot.fi/oikeudenmukaisen-siirtyma-rahasto-jtf>>. 29.5.2023.
- Rannikko, P. & Salmi, P. (2018) Towards Neo-Productivism? – Finnish Paths in the Use of Forest and Sea. *Sociologia Ruralis* 58(3) 625–643. <https://doi.org/10.1111/soru.12195>
- Rannikko, P. (2020) Suden salametsästys ja vaikenemisen kulttuuri. *Oikeus* 49(1) 74–93. <<https://www.edilex.fi/oikeus/207700004>>.
- Ratner, B.D., Meinzen-Dick, R., May, C. & Haglund, E. (2013) Resource conflict, collective action, and resilience: an analytical framework. *International Journal of the Commons* 7(1) 183–208. <https://doi.org/10.18352/ijc.276>
- Rinne, J., Lyytimäki, J. & Kautto, P. (2013) From sustainability to well-being: Lessons learned from the use of sustainable development indicators at national and EU level. *Ecological Indicators* 35 35–42. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolind.2012.09.023>
- Rodríguez-Pose, A. (2018) The revenge of the places that don’t matter (and what to do about it). *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 11(1) 189–209. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsx024>
- Salminen, A. (2021) Sananen luonnonsuojelun kestämyydestä – Kolme sokeaa pistettä ja ehdotus. Teoksessa Haavisto, O-P., Korhonen, P. & Kuronen, T. (toim.) *Luonnonsuojelun dekolonisaatio – Kobi kanssa elävää suojelua* 59–63. Siemenpuun teemajulkaisu 8. Siemenpuu-säätiö, Helsinki.
- Salmivuori, E. (2022) Tutkimuskirjallisuuden tarjoamia määritelmiä ja tulkintoja alueiden elinvoimasta sekä maaseudun elinvoimaisuustekijöistä. *Maaseutututkimus* 30(1) 88–107. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.119797>
- Scheiring, G. (2020) Left Behind in the Hungarian Rustbelt: The Cultural Political Economy of Working-Class Neo-Nationalism. *Sociology* 54(6) 1159–1177. <https://doi.org/10.1177/0038038520929540>
- Schlosberg, D. (2007) *Defining Environmental Justice: Theories, Movements, and Nature*. Oxford University Press, Oxford. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199286294.001.0001>
- Scoones, I., Stirling, A., Abrol, D., Atela, J., Charli-Joseph, L., Eakin, H., Ely, A., Olsson, P., Pereira, L., Priya, R., van Zwanenberg, P. & Yang, L. (2020) Transformations to sustainability: combining structural, systemic and enabling approaches. *Current Opinion in Environmental Sustainability* 42 65–75. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2019.12.004>

- Sikor, T., Martin, A., Fisher, J. & He, J. (2014) Toward an Empirical analysis of justice in ecosystem governance. *Conservation Letters* 7 524–532. <https://doi.org/10.1111/conl.12142>.
- Sikor, T., He, J. & Lestrelín, G. (2017) Property Rights Regimes and Natural Resources: A Conceptual Analysis Revisited. *World Development* 93 337–349. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2016.12.032>
- Stephenson J. (2018) Sustainability cultures and energy research. An actor-centred interpretation of cultural theory. *Energy Research & Social Science* 44 222–249. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2018.05.034>
- Swim, J.K. & Bloodhart, B. (2018) The intergroup foundations of climate change justice. *Group Processes & Intergroup Relations* 21(3) 472–496. <https://doi.org/10.1177/1368430217745366>
- Sörlin, S. (toim.) (2022) *Resource Extraction and Arctic Communities. The New Extractivist Paradigm*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Thompson, M., Ellis, R.J., Wildavsky, A. & Wildavsky, M. (2018/1990) *Cultural Theory*. Routledge, New York.
- Vaishar, A. & Št'astná, M. (2019) Sustainable Development of a Peripheral Mountain Region on the State Border: Case Study of Moravské Kopačnice Microregion (Moravia). *Sustainability*, 11(19) 5540. <https://doi.org/10.3390/su11195540>
- Vehmasto, E., Pyysiäinen, J. & Starr, A. (2023) Poliittika-, markkina- ja ympäristötekijöiden merkitykset ja maatalousyrittäjien strategiset valinnat. *Maaseutututkimus* 31(1) 9–42. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.119762>
- Velicu, I. & Barca, S. (2020) The Just Transition and its work of inequality. *Sustainability: Science, Practice and Policy* 16(1) 263–273. <https://doi.org/10.1080/15487733.2020.1814585>
- Walliman, I. (2013) *Environmental Policy is Social Policy – Social Policy is Environmental Policy. Toward Sustainability Policy*. Springer, New York. <https://doi.org/10.1007/978-1-4614-6723-6>
- Weller, S. (2019) Just Transition? Strategic Framing and the challenges facing coal dependent communities. *Environment and Planning C: Politics and Space* 37(2) 298–316. <https://doi.org/10.1177/2399654418784304>
- Whyte, K. (2017) The recognition paradigm of environmental injustice. Teoksessa Holifield, R. Chakraborty, J. & Walker, G. (toim.) *The Routledge handbook of environmental justice* 113–123. Routledge, Lontoo. <https://doi.org/10.4324/9781315678986>
- Williams, R. (1973) Base and Superstructure in Marxist Cultural theory. *New Left Review* 82(1). <<https://newleftreview.org/issues/i82/articles/ramond-williams-base-and-superstructure-in-marxist-cultural-theory>>.
- Williams, S. & Doyon, A. (2019) Justice in energy transitions. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 31 144–153. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2018.12.001>
- Wilson, G. (2013) *Community resilience and environmental transitions*. Routledge, Lontoo.
- Wollin Elhouar, E. (2014) *Tillhör vi Sveriges framtid? En etnologisk studie av vardag och hållbarhet i norrländsk glesbygd*. Stockholms universitet, Tukholma. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn%3AAnbn%3Ase%3AAsu%3AAdi-va-108744>